महेन्द्रसंस्कृतविश्वविद्यालयः

उत्तरमध्यमस्तरीयः

पाठ्यक्रमः

महेन्द्रसंस्कृतविश्वविद्यालयः

उत्तरमध्यमस्तरीयः
पाठ्यक्रमः

प्रकाशकः महेन्द्र-संस्कृत-विश्वविद्यालयः
बेलझुण्डी, दाङ।

MAHENDRA SANSKRIT
Acc. 22399
22311

२०४१ मार्गः मूल्यम् -१५/-

विषय सूची

१.	प्रवेश सम्बन्धी नियम, पाठ्यविषय र पाठ्यभार	१
२.	अनिवार्य नेपाली	५
३.	अनिवार्य अंग्रेजी	१०
४.	अनिवार्य वैकल्पिक संस्कृत रचना	१४
५.	अनिवार्यव्याकरणम् (व्याकरणेतरच्छात्राणं कृते)	१५
६.	अनिवार्यन्यायः (व्याकरणच्छात्राणां कृते)	१५
७.	अनिवार्यसंस्कृतम्	१६
८.	नेपालपरिचय	१९
९.	शुक्लयजुर्वेद :	२१
१०.	नव्यव्याकरणम्	२३
११.	ज्यौतिषम्	२४
१२.	न्याय :	२८
१३.	साहित्यम्	२९
१४.	इतिहासपुराणम्	३१
१५.	'ख' वर्ग नेपाली	३३
१६.	राजनीतिशास्त्र	३७
१७.	अर्थशास्त्र	४१
१८.	गणित	४६
१९.	अंग्रेजी	४८
२०.	हिन्दी	५२
२१.	मैथिली	५४
२२.	शुल्क-विवरण	५८

प्रवेशसम्बन्धी नियम, पाठ्य विषय र पाठ्यभार

१. उत्तरमध्यमा तहमा प्रवेशसम्बन्धी योग्यता :

श्री ५ को सरकार शिक्षा मन्त्रालय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय वा महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयद्वारा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाहरूबाट ऐच्छिक विषय संस्कृत लिई एस. एल. सी., पूर्वमध्यमा वा तत्समकक्ष परीक्षा (संस्कृत माध्यमिक विद्यालयहरूको अन्तिम परीक्षा) उत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरू विश्वविद्यालयको उत्तरमध्यमा तहमा प्रवेश पाउन योग्य मानिनेछन् ।

श्री ५ को सरकार शिक्षा मन्त्रालय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयबाट एस. एल. सी. उत्तीर्ण भै महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयद्वारा संचालित चार महिने संस्कृत भाषा प्रशिक्षण कार्यक्रम परीक्षा उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरू पनि विश्वविद्यालयको उत्तरमध्यमा तहमा प्रवेश पाउन योग्य मानिनेछन् ।

२. उत्तरमध्यमा तहमा पठन-पाठन हुने समयावधि एवं विषयहरू :

उत्तरमध्यमा तह दुई वर्षमा पूरा हुनेछ । यसमा निम्नाङ्कित विषयहरू रहनेछन् :

(क) अनिवार्य विषयहरू

१. नेपाली

२. अंग्रेजी अथवा वैकल्पिक संस्कृत रचना

३. व्याकरण अथवा न्याय

४. संस्कृत

५. नेपाल परिचय

(ख) 'क' वर्गीय विषयहरू (निम्नाङ्कित विषयहरूमध्ये कुनै एक)

१. शुक्लयजुर्वेद   २. नव्यव्याकरण

३.	ज्यौतिष	४.	न्याय
५.	साहित्य	६.	इतिहासपुराण

(ग) 'ख' वर्गीय विषयहरू (निम्नाङ्कित विषयहरूमध्ये कुनै एक)

१.	नेपाली	२.	राजनीतिशास्त्र
३.	अर्थशास्त्र	४.	हिन्दी
५.	मैथिली	६.	गणित
७.	अंग्रेजी		

थप इच्छाधीन विषय

अंग्रेजी अथवा वैकल्पिक संस्कृत रचना

उपर्युक्त विषयहरूको अङ्क विभाजन निम्नानुसार हुनेछ :-

(क) प्रथम खण्डमा

	विषय	पूर्णाङ्क
१.	अनिवार्य नेपाली	१००
२.	अनिवार्य अंग्रेजी	१००
३.	अनिवार्य व्याकरण अथवा न्याय	१००
४.	अनिवार्य संस्कृत	१००
५.	ऐच्छिक क वर्गीय विषय (प्रथम पत्र)	१००
६.	ऐच्छिक ख वर्गीय विषय (प्रथम पत्र)	१००
	जम्मा	६००

(ख) द्वितीय खण्डमा

	विषय	पूर्णाङ्क
१.	अनिवार्य अंग्रेजी अथवा वैकल्पिक संस्कृत रचना	१००
२.	नेपाल परिचय	५०
३.	अनिवार्य संस्कृत	५०
४.	ऐच्छिक क वर्गीय विषय (द्वितीय पत्र)	१००
५.	ऐच्छिक क वर्गीय विषय (तृतीय पत्र)	१००
६.	ऐच्छिक ख वर्गीय विषय (द्वितीय पत्र)	१००
	जम्मा	५००

प्रथमखण्डमा जुन विषय लिई अध्ययन पूरा गरिएको छ, द्वितीयखण्डमा पनि त्यही नै विषय लिई अध्ययन पूरा गर्नुपर्नेछ ।

३. पठन पाठन र परीक्षाको माध्यम :

उत्तरमध्यमा तहमा पठन पाठन र परीक्षाको माध्यम निम्नलिखित भाषाहरू हुनेछन् :

(क) नेपाली अंग्रेजी, हिन्दी, मैथिली आदि भाषा समूहका विषयहरूमा त्यही त्यही नै भाषा ।

(ख) राजनीतिशास्त्र, अर्थशास्त्र र गणित जस्ता ख वर्गीय विषयहरूमा नेपाली अथवा अंग्रेजी दुवै भाषा ।

(ग) उपर्युक्त विषयहरू बाहेक अन्य विषयहरूमा संस्कृत भाषा ।

४. विषय चयन :

विश्वविद्यालयमा अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरूलाई उत्तरमध्यमा तहमा निम्नानुसार विषय चयन गर्न अनुमति दिइनेछ :

(क) पूर्वमध्यमा वा एस. एल. सी. तहमा जुन ऐच्छिक संस्कृत विषय

लिई परीक्षा उत्तीर्ण गरेको छ उत्तरमध्यमा तहमा पनि त्यही नै 'क' वर्गीय विषय लिई अध्ययन गर्नुपर्नेछ ।

(ख) संस्कृत विषय लिई पूर्वमध्यमाको समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण भएका तथा म. सं. वि. द्वारा संचालित चार महिने संस्कृत भाषा प्रशिक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत उत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरूलाई 'क' वर्गीय विषयको रूपमा इतिहासपुराण, साहित्य, ज्यौतिष विषयमा मात्र अध्ययन गर्न अनुमति दिइनेछ ।

(ग) 'ख' वर्गमा भने सबै विद्यार्थीहरूले विश्वविद्यालयद्वारा स्वीकृत जुनसुकै विषय पनि लिन पाउनेछन् ।

(घ) पूर्वमध्यमा वा तत्समकक्ष तहमा अंग्रेजी लिई परीक्षा उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीलाई मात्र उत्तरमध्यमा तहमा अंग्रेजी विषय अनिवार्य विषयको रूपमा अध्ययन गर्न अनुमति दिइनेछ ।

५. स्थानान्तरण-प्रमाणपत्र प्रस्तुत गर्नुपर्ने :

मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालय वा शिक्षण संस्थाहरूबाट अध्ययन पूरा गरी विश्वविद्यालयमा प्रवेश गर्न आउन चाहने विद्यार्थीहरूले आफूले पहिले अध्ययन गरेको शिक्षण संस्थाबाट प्राप्त स्थानान्तर प्रमाणपत्र एवं प्रव्रजन-प्रमाणपत्र (माइग्रेसन सर्टिफिकेट) अनिवार्य रूपमा प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।

उत्तरमध्यमास्तरको स्तरगत शिक्षणोद्देश्य :

छात्र-छात्राहरूलाई निम्न विषयमा दक्ष बनाउनु उत्तरमध्यमा तहको उद्देश्य हुनेछ :

१. सांस्कृतिक, नैतिक, धार्मिक तथा सामाजिक सबै क्षेत्रहरूमा विशेषरूपले विज्ञ जनशक्तिको रूपमा तयार पार्नु ।
२. संस्कृत भाषामा लेख्न, पढ्न, कुराकानी गर्न सक्ने बनाउनु ।
३. शास्त्रीय विविध विषयको सामान्य ज्ञान गराउनु ।
४. श्री ५ को सरकारका कार्यालयहरूमा काम गर्न सक्ने योग्यता प्राप्त गराउनु ।
५. नेपाली भाषामा शुद्ध र परिष्कृत रूपमा लेख्न र पढ्न सक्ने बनाउनु ।

अनिवार्य नेपाली

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम् :

यस पाठ्यांशको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले निम्नाङ्कित भाषिक क्षमता र सीप प्राप्त गर्नेछन् -

(क) स्तरीय कथ्य र लेख्य भाषाका दृष्टिले द्विभाषिकता, नेपाली भाषाकै भाषिकाको प्रभाव तथा अन्य कारणले गर्दा माध्यमिक तह पूरा गर्दा पनि बाँकी रहन गएका भाषिक त्रुटिहरूको निराकरण गर्ने ।

(ख) नेपाली शब्द भण्डार र आधारभूत वाक्य संरचनाको ज्ञान र प्रयोग गर्ने अभ्यास बढाई आफूले देखेका, सुनेका, पढेका र अनुभव गरेका विषयहरू शुद्ध तथा स्तरीय लेख्य एवं कथ्य नेपाली भाषामा अभिव्यक्त गर्ने ।

(ग) ज्ञानविज्ञान र व्यवहारका विभिन्न क्षेत्रमा प्रयुक्त नेपाली भाषाका विशेष भाषिका संरचना, शब्दावली र शब्दार्थको ज्ञान र प्रयोग गर्ने अभ्यास बढाई नेपाली भाषाको माध्यमबाट प्रकट गरिएका स्तरीय विचार र अनुभूतिलाई राम्ररी बुझ्ने र सो बोध स्तरीय नेपाली भाषामा व्यक्त गर्ने ।

प्रथमं पत्रम् : नेपाली व्याकरण र बोध, शैली, अभिव्यक्ति पूर्णाङ्कः १००

(क) प्रकरण वर्ण विन्यास, चिन्ह परिचय, शब्द निर्माण प्रक्रिया र शब्द-भण्डार -------- २०

पाठ्यवस्तु विवरण :

(क) १. वर्णविन्यास, ह्रस्व, दीर्घ, श, ष, स, व, ब, रि, ऋ, क्षे, छे, शिरबिन्दु, ङ, ञ, ण, न, म, चन्द्रबिन्दु हलन्त प्रयोग, पदयोग र पद-वियोग सम्बन्धी नियमको ज्ञान र प्रयोग ।

२. छपाइ शुद्धि सम्बन्धी चिन्हहरू : थप्ने, झिक्ने, जोड्ने, छुट्याउने, स्पष्ट पार्ने र तलमाथि पार्ने चिन्हको प्रयोग ।

३. लेख्य चिन्हहरू : अल्प विराम, अर्धविराम, पूर्ण विराम, प्रश्नचिन्ह, उद्गार चिन्ह, उद्धरण चिन्ह, योजक चिन्ह र कोष्ठ चिन्ह ।

४. शब्द निर्माण प्रक्रिया : (क) मूल र व्युत्पन्न शब्दको परिचय ।

(ख) निम्नलिखित उपसर्ग लगाएर शब्दको निर्माण तथा तिनको अर्थको बोधका साथै प्रयोग ।

१. प्र, परा, अप, सं, अनु, अव, निस् निर्, दुर, आ, उप, वि, नि, प्रति, परि, उप,

२. अ, अन, कु, बद, बे, सु

(ग) निम्नलिखित कृत्प्रत्यय लगाएर शब्दको निर्माण-

१. अ, अत, अक्कड, अन्ते, आइ, आवट, आउ, आहा, उवा, एली, ओट, ऐया,

२. अ, अक, अन, इत, ई, त, ता, ति, य

(घ) तल लेखिएका तद्धितप्रत्यय लगाएर शब्दको निर्माण -

१. आइ, ओली, आलु, इलो, इया, इयार, ए, एली, पन, पना, मन्त, वन्त, ले, याइ, र संख्या तथा सर्वनाम तद्धितान्त ।

२. इक, इका, ईन, क, इत, ता, त्व, मान्, वान्,

(ङ) अव्ययीभाव, तत्पुरूष, कर्मधारय, द्विगु, बहुव्रीहि र द्वन्द्व समास प्रक्रिया र तिनबाट बनेका समस्त शब्दहरू

५. शब्दभण्डार -

(क) अनुकरणात्मक शब्दहरू-अकमक्क, कपक्क, कुपुकुपु, कपाकप, कलकल, कक्रक्क, किटिक्क, खङ्ग्रङ्ङ, खचाखच, गड्याङ्गुडुङ, गमक्क, चटचट, च्याप्प, चपचप, छ्यास्स, छपक्क, छ्याङ्ग, छप्ल्याङ्ग, झपक्क, झ्वाम्म, झिलिक्क,

झलझली, टुप्लुक्क, टुलुटुलु, टिनिन्न, टिल्पिल, टप्प, ढकमक्क, तानतुन, थाम्थुम, धपक्क, धुरूधुरू, निथ्रुक्क, पट्ट, प्याट्रट, फटाफट, बुर्लुक्क, मगमग, मख्ख, मुसुक्क, रिमरिम, लहलह, स्वाँ स्वाँ, सिमसिम, ह्वाल्ल आदि ।

(ख) प्राविधिक शब्दहरू- अवमूल्यन, अलङ्कार, आशुकवि, उपभोक्ता, एकाधिकार, छन्द, नायक, निलम्बन, पदपूरक, पुरातत्त्व, प्रत्याह्वान, प्रवक्ता, भूपरिवेष्टित, मुख्तियार, रस, राग, विनियम विहार, शिलालेख, सहवरण, स्तूप, हिमनद, आत्मा, जीव, ध्वनि, अभिकर्ता, तारेख, देवानी, फौजदारी, बिगो, मुचुल्का, मुल्तवी, लालमोहर, वारेसनामा, सरजमीन, अधिकृत, अग्रिम, आयव्ययक, गण, गुल्म, चलानी, जमानत, तेजारथ, निकासी, पैठारी, पञ्जिका, परिपत्र, पेस्की, फर्स्योट, बट्टा, बेरूजु, मस्यौदा, मुद्दती, रथी, राजस्व, लेखा, सेनानी, अवल, कित्ता, कुत, चाहार, दोयम, पर्ती, सीम, भूक्षय, अम्ल, कीटाणु, पोषण, जीवाणु, मोठ, सुकुम्वासी, आरक्ष, कटानी, छपान, निकुञ्ज, नसच्छेदन, महामारी, लवण, संक्रमण, कालोपत्र, घोडेटो, चक्रेटो, दलान, बोलपत्र, विद्युतीकरण, शिलान्यास, आकाशगङ्गा, इन्धन, ऊर्जा, जीवकोष, तापक्रम, तापमान, तारापुञ्ज, दूरदर्शन, यान्त्रिक, व्यास, स्नायु, दूरसंचार, प्राश्निक, नामाङ्कन, निःशुल्क, प्रश्नावली, प्रसारण, पुनः परीक्षा, बहुमुखी, बहुउद्देश्यीय, मापन, मूल्यांकन ।

(ग) पढाइका क्रममा देखा परेका विशेष शब्द र तिनको अर्थका लागि शब्दकोष ।

(ख) प्रकरण-वाक्यतत्व २०

१. वाक्यभित्रका उद्देश्य र विधेय, सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक र पूरकापेक्षी क्रियाहरू, कारक र विभक्ति नियमको ज्ञान र अभ्यास ।

COMPULSORY ENGLISH

Year : First   Marks : 100

Paper : First

Objectives

On Completion of the course, the students will be able to.

a. Comprehend simple prose extracts.

b. write correctly and logically.

c. use words and phrases correctly.

d. produce simple. acceptable grammatical structures.

e. communicate orally with confidence.

f. translate simple Nepali passages into English.

Contents

a. Language

b. Literature

c. Translation or paraphrasing.

Texts

1. Developing English Skills
   Eds. P. K. thakor, S. D. desai & T. J. Purani
   Oxford University Press India, 1983.

2. Tales of all Time
   Ed. P. V. Ramchandran
   Vani Educational Books, Delhi, 1985.
   (This is for non-detailed study only)
   Translation/Paraphrasing

Translation

Material suitable passages written in standard Nepali.

Paraphrasing

material : Suitable extracts (prose or poetry)

Evaluation Scheme

a.	Reading	: 30
b.	Writing	: 20
c.	Vocabulary	: 10
d.	Grammar	: 20
e.	speech	: 10
f.	Translation or Paraphrasing	: 10
		=======
		100

Note : Only General questions will be asked from the book prescribed for non detailed study. The following types of questions will have be avoided :

a. Literary appreciation. b. Critical coments.
c. Characterization.

Year : Second Marks : 100

Paper : Second

Objectives

On completion of the course, the students will be able to.

a. Read simple prose passages efficiently.
b. Write logically, coherently and creatively
c. Use vocabulary items contextually.
d. Handle grammatical categories with accuracy.
e. communicate and interact orally with confidence.
f. Translate simple Nepali passages into English.

Contents :

a. Language
b. Literature
c. Translation or Precis Writing

Texts :

1. English for Further Education, Second Edition. Eds. : Constance Hawkins & Roger Strangwich Longman, 1987.
2. Ten short Stories
   Ed. : Jatin Mohanty
   Madras University Press, 1983
   (This is for non-detailed study only)
   Translation/Precis-Writing

Translation

matenal suitable Passages written in standard Nepali.

PRECIS-WRITTING

Material. Suitable prose extracts.

Evaluation Scheme.

a.	Reading	: 30
b.	Writing	: 20
c.	Vocabulary	: 10
d.	Grammar and Speech	: 30
e.	Translation or Precis - writing	: 10
		========
		100

Note : Only general questions will be asked from the book prescribed for non-detailed study. The following types of questions will have to be avoided :

a. Literary appreciation.

b. Critical comments.

c. Characterization

d. Biography.

अनिवार्यवैकल्पिकसंस्कृतरचना

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

१. अस्य विषयस्याध्ययनेन छात्रा गुप्ताशुद्धीरन्विष्य संशोधने, शुद्धसंस्कृतभाषायाः प्रयोगे च प्रवीणा भविष्यन्ति ।

२. गद्य-पद्यनाटककाव्याना शैलीपरिशीलने विद्यास्वरूप आर्यसंस्कृत्यनुकूलाचारज्ञाने च समर्था भविष्यन्ति ।

प्रथमं पत्रम् : आचारशास्त्राध्ययनम्, गद्यपद्यनाटकानुशीलनञ्च पूर्णाङ्का :१००

(क)	आचारशास्त्रानुशीलनम्	२५
(ख)	गद्यकाव्यानुशीलनम्	२५
(ग)	नाटकानुशीलनम्	४०
(घ)	पद्यकाव्यानुशीलनम्	१०

पाठ्यग्रन्था :

१. मनुस्मृति : - द्वितीयाध्याय :
२. शिवराजविजय : - प्रथमविरामस्य द्वितीयो निश्वास :
३. प्रतिमानाटकम् - भासरचितम्
४. वाल्मीकिरामायणम् - वाल्मीकिरचितम्
(किकिष्न्धाकाण्डान्तर्गत २८ सर्गस्याध्ययनम्)

द्वितीय-पत्रम् : संस्कृतरचना काव्यानुशीलनञ्च पूर्णाङ्का : १००

१. प्रकरणम् :

(क)	नीतिकाव्यस्याध्ययनम्	२५
(ख)	नैपालककवे : सम्बद्धपद्यरचनापरिचय :	२०
(ग)	पद्यकाव्यानुशीलनम्	२५
(घ)	निबन्धरचना व्युत्पत्तिप्रदर्शनञ्च	३०

२. पाठ्यग्रन्था :
  १. नीतिशतकम् - भर्तृहरिप्रणीतम् ॥
  २. महेन्द्रोदयमहाकाव्यम् - (प्रथम, द्वितीय सर्गौ) भरतराजशर्मा
  ३. रघुवंशमहाकाव्यम् - (पञ्चम : सर्ग :)

३. सहायकग्रन्था :
  १. निबन्धनवनीतम् ।
  २. गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम् - पं. अम्विकादतव्यास : ।
  ३. मध्यकौमुदी ।

अनिवार्यव्याकरणम्

(व्याकरणेतरच्छात्राणां कृते)

१. स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम् :
विभिन्नकालिकक्रियापदप्रयोगेऽगणितसाधुशब्दसर्जने शुद्धवाक्यरचनायां च शक्तेरुत्पादनम् ।

प्रथम-पत्रम् : संस्कृतव्याकरणम् । पूर्णाङ्क : १००

२. प्रकरणम् :

(क) तिङन्तप्रकरणम् :	३०
(ख) कृदन्तकारकसमासप्रकरणानि	३०
(ग) तद्धितभाग :	३०
(घ) स्त्रीप्रत्यय :	१०

३. पाठ्यग्रन्थ :
१. मध्यसिद्धान्तकौमुदी (भ्वादित : स्त्रीप्रत्ययान्ता)

४. सहायकग्रन्थ :
रूपचन्द्रिका - सं. रामचन्द्रशुक्ल : ।

अनिवार्यन्याय :

व्याकरणच्छात्राणां कृते

१. स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम् :
अवश्यस्वीकार्यद्रव्यगुणादिपदपदार्थवर्गीकरणे साधर्म्यवैधर्म्य-ज्ञान-समर्थाया जनशक्तेरुत्पादनम् ।

प्रथमं- पत्रम् : न्यायवैशेषिकसंमतपदार्थज्ञानम् । पूर्णाङ्क : १००

२. प्रकरणम् :

(क) मङ्गलाचरणादारभ्य अभावनिर्वचनावधि•	२०
(ख) साधर्म्य वैध निर्वचनम्	२०
(ग) पृथिव्यादि-दिङ्निरूपणान्तप्रतिपादनम्	३०
(घ) आत्मनिरूपणादारभ्य सन्निकर्षनिरूपणान्तनिर्वचनम्	३०

३. पाठ्यग्रन्थ :
सिद्धान्तमुक्तावलीसहिता कारिकावली (प्रत्यक्षखण्डमात्रात्मिका) - विश्वनाथप्रणीता

अनिवार्यसंस्कृतम्

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

(क) संस्कृतवाक्यरचनाऽनुवादानुच्छेददलेखनादौ सामर्थ्यस्योत्पादनम् ।

(ख) प्रकृतिप्रत्ययविश्लेषण-समस्तपदविग्रहप्रदर्शनादौ विविधया पद्धत्या विषयवस्तूनामुपस्थापने च दक्षतोत्पादनम् ।

प्रथमं पत्रम् : अनिवार्यसंस्कृतरचना पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) रूपसिद्धिप्रक्रिया १५

१. कृष्ण-लता-कवि-नदी-गुरु-वधूभ्रातृ-त्वच्-राजन्-वारिसदृशानाँ शब्दानां सप्रमुखसूत्रनिर्देशं रूप सिद्धिप्रक्रियायाः ज्ञानम् अभ्यासश्च ।

२. सर्व-पूर्व-तत्-इदम्-युष्मद्-अस्मत्-किम्-कति-एक-द्वि-त्रि-चतुर-पञ्च-षट्-अष्ट-शब्दानां सप्रमुखसूत्र-निर्देशं रूपसिद्धिप्रक्रियायाः ज्ञानमभ्यासश्च

३. ण्यन्त-सन्नन्तसहितानां-भू-वृध-हन्-शीङ्-दृ-दा-दिव-जन-तुद-रुध-कृ-क्री-धातूनां सप्रमुखसूत्र-निर्देशं रूपसिद्धिप्रक्रियायाः ज्ञानमभ्यासश्च ।

(ख) समस्तपदानां विग्रहप्रदर्शनेऽभ्यास : १५

समासस्य प्रमुखभेदाः-अव्ययीभाव-तत्पुरूष-कर्मधारय-द्विगु-बहुव्रीहि-द्वन्द्वा तेषां परिचयमुखेन विग्रहप्रदर्शनेऽभ्यास : ।

(ग) प्रकृति-प्रत्ययविश्लेषणम् १०

तव्य-ण्वुल-तृच-णिनि-ल्युट-त्वा-क्त-क्तवतु-शतृ-शानच्-अण्-अच्-अनीयर-क्तिन्-तुमुन्-णमुल-प्रत्यय-निष्पन्नानां कृदन्तानाम्, अच्-अञ-इञ-फक्-ढक्-छ-ख-यञ,घ-वतुप-इनि-मतुप-ति-त्व-तल्-प्रत्ययनिष्पन्नानां तद्धितान्तानां शब्दानां प्रकृतिप्रत्ययविश्लेषणेऽभ्यास : ।

(घ) संस्कृतरचना । २०

कालभेदमनुसृत्य सरलवाक्यरचनायाम्, सम्बन्धकारकपदानां वाक्येषु प्रयोगे विशेष्यानुसारं विशेषणपदानां प्रयोगे वाक्यप्रकाराणां निर्माणे, मिथः परिवर्तने,

पदव्यवस्थानियमानुसारं क्रियापदानां वाक्येषु प्रयोगे, क्रियाविंशेषणप्रयोगे चाभ्यास : ।

(ङ) अनुच्छेदलेखाभ्यास : । १०

आख्यानात्मक-भावात्मक-संवादात्मक-वर्णनात्मक-विवरणात्मकपद्धत्या विषयस्योपस्थापनेऽभ्यास : ।

(च) अनुवाद : । २०

नेपालीभाषातः संस्कृतभाषायां, संस्कृतभाषातश्च नेपालीभाषायामनुवादेऽभ्यास : ।

(छ) बोध : । १०

अनुच्छेदोक्तं विषयमधीत्य प्रश्नानां संक्षिप्तोत्तरणेऽभ्यास : ।

८. सहायकग्रन्था :

(क) प्रकरणस्य कृते-

(१) संस्कृतचन्द्रिका - सोमनाथ- सिग्द्याल :

(२) नेपाली संस्कृतव्याकरण - पार्थमाणि आ.दी.

(३) रूपचन्द्रिका, - रामचन्द्र शुक्ल :

(ख) प्रकरणस्य कृते -

१. अनुवादचन्द्रिका - (द्वितीयप्रकाशः संबद्धांशः)

२. पञ्चतन्त्रस्य मित्रभेदान्तर्गता : १-२-३-४- कथा :

(ग) प्रकरणस्य कृते -

१. अनुवादचन्द्रिका (तृतीयप्रकाश : संबद्धांशः)

(घ) प्रकरणास्य कृते

१. अनुवादचन्द्रिका (तृतीयप्रकाशः)

२. बृहदनुवादचन्द्रिका - चक्रधरप्रणीता (संबद्धांशः)

३. अनुवाद-प्रकाशिका - बदरीनाथ भट्टराई

(ङ) प्रकरणस्य कृते -

१. पञ्चतन्त्रस्य मित्रभेदान्तर्गताः ५-९ कथाः ।

२. अनुवादचन्द्रिका (चतुर्थप्रकाशः) - सोमनाथसिग्देल :

(च) प्रकरणस्य कृते -

१. अनुवादचन्द्रिका (द्वितीयतृतीयप्रकाशौ)

(छ) प्रकरणस्य कृते-

१. पञ्चतन्त्रस्य मित्रभेदान्तर्गता : १० -१५ कथा : ।

द्वितीय पत्रम् : अनिवार्य संस्कृतरचना पूर्णाङ्क : ५०

प्रकरणम्

(क)	संस्कृतभाषायां निबन्धरचनायामभ्यासः	२०
(ख)	विस्तृतीकरणे संक्षेपीकरणे चाभ्यास :	१०
(ग)	बोध : अभिव्यक्ति प्रकाराश्च	१५
(घ)	गुप्ताशुद्धी : प्रदर्श्य संशोधनेऽभ्यास :	५

सन्दर्भग्रन्था :

१. पञ्चतन्त्रम् (मित्रसंप्राप्ति :)

२. निबन्धचन्द्रिका

३. निबन्धनवनीतम् - पारसनाथप्रणीतम् ।

४. अनुवाद-चन्द्रिका - तृतीयप्रकाश : ।

५. प्रबन्धरत्नाकर : संबद्धांशः (डा. रमेशचन्द्रः ।

६. गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम् - अम्बिकादत्तव्यास : ।

नेपाल परिचय

<u>स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्</u>

नेपालको वस्तुस्थिति विशेषतः भौगोलिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, आर्थिक एवं राजनैतिक पक्ष तथा आधुनिकीकरणका प्रक्रियाहरूको जानकारी संक्षिप्त रूपमा दिनु र नेपाल पक्षको परिचय ऐतिहासिक सन्दर्भमा सुन्दर भविष्यका लागि एकीकृत रूपमा दिनु नेपाल-परिचय विषयक पाठ्यक्रमको मूल उद्देश्य रहेको छ ।

नेपाल - परिचय पूर्णाङ्क - ५०

प्रकरणहरू :

१. भौगोलिक स्थिति

(क) विश्वमानचित्रमा नेपाल

(ख) भौगोलिक विभाजन

१. धरातल - हिमालय, पहाड, तराई ।

२. नदी- गण्डकी, कर्णाली, कोशी ।

३. हावापानी- उष्ण, समशीतोष्ण, शीत ।

(ग) प्रशासनिक विभाजन

१. प्रशासनिक क्षेत्र- अंचल, जिल्ला ।

२. राजनैतिक इतिहास

(क) नेपाल शब्दको उत्पत्ति

१. प्रागुऐतिहासिक काल ।

२. प्राचीन नेपाल (गोपाल, महिषपाल, किरात र लिच्छविकाल।

३. मध्यकाल (क) त्रिशक्तिको उदय, (डोय, डस र मल्ल) (ख) बाइसी, चौबिसी, पूर्वतर्फको सेन तथा उपत्यकाका मल्ल राज्यहरूको ऐतिहासिक परिचय ।

४. आधुनिक काल

(क) नेपालको एकीकरण (पृथ्वीनारायण शाह, राजेन्द्रलक्ष्मी, बहादुर शाह)

(ख) राजनैतिक स्थिति र राणा शासन ।

(ग) २००७ सालको क्रान्ति र त्यसपछिको एक दशक ।

(घ) पंचायत व्यवस्थाको उदय, विकास र विशेषता ।

३. सामाजिक जीवन

जाति, भाषा, धर्म, पेशा, रहन सहन र चाडपर्व ।

४. आर्थिक जीवन

(क) आर्थिक समस्याका महत्त्वपूर्ण पक्षहरू ।

१. कृषि व्यवस्था र भूमिसुधार । २. औद्योगिक विकास

३. व्यापार विविधीकरण ४. मिश्रित व्यवस्था,

५. साझा ६. योजनाबद्ध विकास

(ख) साधन र स्रोत-मानव शक्ति, जलस्रोत, भूमि, वनसम्पदा र खनिजस्रोत ।

५. परराष्ट्र नीति

(क) नेपालको परराष्ट्र नीतिका विशेषताहरू (ख) नेपाल भारत सम्बन्ध

(ग) नेपाल-भोट-चीन सम्बन्ध (घ) असंलग्न परराष्ट्र नीति र शान्ति

६. शासन व्यवस्था

(क) कार्यपालिका (ख) व्यवस्थापिका (ग) न्यायपालिका

७. भाषा र साहित्य

संस्कृत, नेपाली, मैथिली र नेवारी भाषा तथा साहित्यको सामान्य परिचय ।

८. ललित कला

(क) चित्रकला (ख) मूर्तिकला (ग) वास्तुकला

प्रश्न-पत्र सम्वन्धमा : प्रश्न-पत्र तयार गर्दा दुई दुई समूहमा विभाजन गर्ने ।

(क)समूहमा चारवटा निबन्धात्मक प्रश्नहरू सोध्ने । त्यसमध्ये कुनै दुईवटा उत्तर दिनुपर्ने र अंकभार प्रत्येक प्रश्नको १६ हुनेछ ।

(ख)समूहमा पाँचवटा प्रश्न सोध्ने । त्यस मध्ये तीन वटाको उत्तर संक्षिप्तात्मक किसिमले दिनुपर्ने । अंकभार प्रत्येक प्रश्नको ६ हुनेछ ।

नोट : प्रश्नहरू सोद्धा हरेक यूनिटहरूबाट कमसेकम एउटा प्रश्न समावेश हुनु पर्ने र निबन्धात्मक प्रश्नहरू सोधिएका यूनिटहरूबाट संक्षिप्तात्मक प्रश्नहरू नसोध्ने र एउटा यूनिटबाट दुईवटा निबन्धात्मक प्रश्न नसोध्ने ।

शुक्लयजुर्वेद :

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

१. नित्यनैमित्तिक-वैदिककर्मसंस्कारयोस्तत्र प्रयोक्तव्यमन्त्राणां छन्दोदेवतादिज्ञानोत्पादनम् ।
२. स्मार्तकर्मणि विहित-कुण्डमण्डपादि-निर्माण-सामर्थ्योत्पादनम् ।
३. उपनयनविवाहसंस्कारमुहूर्तादिज्ञानोत्पादनम् ।

प्रथमं पत्रम् :- मन्त्रसंस्कारकुण्डादिज्ञापकम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) चयनयागमन्त्राः शतरुद्रीयमन्त्राश्च ३५
(शु. य. वे. संहितायाः सस्वरायाः १३-१६ अध्यायाः)

(ख) चयनशेषमन्त्रा : सौत्रामणिमन्त्राश्च ३५
(शु. य. वे. सं. सस्वरायाः १७-२० अध्याया :)

(ग) कुण्डमण्डपनिर्माणविधि : ३०

दिक्साधन- मण्डपसाधन-पताकाध्वजनिवेशन-कुण्डनिर्माण-मेखलाविरचनानि ।

पाठ्यग्रन्थौ

१. शुक्लयजुर्वेदसंहिता (१३-२० अध्यायान्ता) । २. कुण्डमण्डपसिद्धौ-निम्नाङ्किता अंशा :

(क) ग्रन्थकर्तृपरिचय : (ख) हस्तादिमानानि, (ग) पृथ्वीपरीक्षा (घ) दिक्साधनम (ङ) चतुष्कोणसाधनम् (च) मण्डपनिर्माणप्रकार : (छ) ध्वजारोपणप्रकार : (ज) नवकुण्डपक्षः, (झ) पञ्चकुण्डीपक्ष :, (ञ) नवकुण्डफलानि : (ट) हवनसंख्याहस्तादिमानम्, (ठ) कुण्डेषु योनिनिवेशनप्रकार : (ड) चतुरस्रकुण्डसाधनम् (ढ) वृत्तकुण्डसाधनम् (ण) मेखलारचनप्रकार : (त) स्थण्डिलवेदिप्रमाणम्

सहायकग्रन्थौ

१. काण्वसंहिता । २. कुण्डार्क : ।

द्वितीयं पत्रम् : मन्त्रसंस्कारच्छन्दोज्ञापकम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) सौत्रामण्यश्वमेधादिमन्त्रा : ३५
(शु. य. वे. संहिताया : सस्वराया : २१-२५ अध्याया :) ।

(ख) खिलहोतृप्रेषसौत्रामणिशेषमन्त्रा : ३५
(शु. य. वे. संहिताया : सस्वराया : २६-३० अध्यायाः) ।

(ग) गायत्र्यादिवैदिकच्छन्दांसि । १५

(घ) गर्भाधानादिकेशान्तसंस्कारमुहूर्ता : १५

पाठ्यग्रन्था :

१. शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः २१-३० अध्याया : ।

२. पिङ्गलच्छन्द : सूत्रस्य चतुर्थाध्यायान्तो भाग : ।

३. मुहूर्तचिन्तामणौ - निम्नाङ्किता अंशा : १५

(क) तिथीशज्ञानम् (ख) तिथीनां नन्दादिसंज्ञाः, (ग) नक्षत्रस्वामिनः (घ)नक्षत्रवासराणां ध्रुवादिसंज्ञा :, (ङ) संस्कारप्रकरणे च -

१. प्रथमरजोदर्शने शुभाशुभविचारः (१-३पद्यानि), २. रजस्वलास्नानमुहूर्त :, गर्भाधानपुंसवनसीमन्तोन्नयनमुहूर्ताश्च, ३. जातकर्मनामकरणमुहूर्त : (११ पद्यम्) ४. प्रथमदन्तोद्गमनफलम् (१३ पद्यम्), ५. अन्नप्राशनमुहूर्त :, तल्लग्नशुद्धिश्च (१७, १८ पद्ये) ६. अन्नप्राशने शुभाशुभफलम्, ७. कर्णविधमुहूर्त : तल्लग्नशुद्धिश्च, ८. गुरूशुक्रबाल्यास्तवार्धक्यकृत्याकृत्यविवेक : (२६-२८ पद्यानि) ९. चूडामुहूर्त : १०. अक्षरारम्भादि केशान्तसंस्कारमुहूर्ता :।

तृतीयंपत्रम् : पुरूषमेधमन्त्र-संस्कारमुहूर्तज्ञापकम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्		
(क)	पुरूषमेध-सर्वमेधपितृमेधादिमन्त्रा : (शुक्लयजुर्वेदसंहिताया : ३१ - ३५ अध्याय : ।)	३५
(ख)	शान्तिकमन्त्रा :, धर्मनिर्माणादिसौमिकशेषमन्त्रा :, ईशोपनिषन्मन्त्राश्च (शु. य. वे. संहितायाः सस्वराया : ३६-४० अध्याया :) ।	३५
(ग)	विवाहलग्न-मुहूर्तादि :	१०
(घ)	चूडोपनयविवाहपद्धतय :	२०

पाठ्यग्रन्था :

१. शुक्लयजुर्वेदसंहिताया : ३१-४० अध्याया : ।

२. मुहूर्तचिन्तामणौ विवाहप्रकरणे निम्नाङ्किता अंशा :

(क) वैधव्ययोग : (ख) प्रथमापत्यविषयकविचार :, (ग) प्रश्नलग्नक्षणविचार :, (घ) कन्यावरणमुहूर्तः, (ङ) विवाहे वरवध्वोर्जन्मराशितो ग्रहशुद्धिप्रकार :, (च) विवाहमासादि :, (१३-१८ पद्यानि), (छ) वरवध्वोर्वर्णाद्यष्टकूटज्ञानम् (२१-२६ पद्यानि) (ज) विवाहनक्षत्राणि, (झ) आद्यगर्भ-द्विज्येष्ठत्रिज्येष्ठ, सहजादिविवाहे विशेषज्ञानम् (ञ) चूडाविवाहादौ पौर्वापर्यविचार :, (ट) मूलादिनक्षत्रजात-योर्वरवध्वो : श्वश्र्वादिपीडाविचारः, (ठ) लता-कर्तारीदोषौ तत्परिहारश्च ।

३. प्रचलिताश्चूडोपनयनविवाहपद्धतयः ।

सहायकग्रन्था :

१. काण्वसंहिता । २. संस्कारभास्कर : । ३. मुहूर्तमार्तण्ड : ।

नव्यव्याकरणम्

१. स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम् -

पाणिनीयव्याकरणरीत्या लौकिकसंस्कृतशब्दानां साधुत्वव्युत्पादनम् । एतावता - व्याकरणोत्तरमध्यमोत्तीर्णाश्छात्रा : सन्धिसुवन्त-स्त्रीप्रत्ययान्त-तद्धितान्त-तिङन्तशब्दानां व्युत्पादने, प्रयोगे विभक्त्यर्थज्ञाने च समर्था भविष्यन्ति ।

प्रथमं पत्रम् : संज्ञादिकारकान्तम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् :

(क)	संज्ञासन्धिप्रकरणम् (आदित : स्वादिसन्ध्यन्तम्)	२०
(ख)	सुवन्तप्रकरणम् (अजन्तपुलिङ्गादव्ययान्तम्)	४०
(ग)	स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् (सम्पूर्णम्)	२०
(घ)	कारकप्रकरणम् (कारकप्रकरणम् सम्पूर्णम्)	२०

पाठ्यग्रन्थ :

वैयाकरण-सिद्धान्तकौमुदी (आदितः कारकान्ता)

द्वितीयं पत्रम् : समासादिद्विरुक्तान्तम् पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् -

(क)	समासप्रकरणम् (अव्ययीभावादिसमासाश्रयान्तम्)	४०
(ख)	अपत्याधिकारादिचातुरर्थिकप्रकरणान्तम् (अपत्याधिकारादिचातुरर्थिकप्रकरणान्तम्)	२०
(ग)	शैषिकादिद्विरुक्तप्रकरणान्तम् (शेषे इति सूत्रात् नरुनअधिकारान्तम्)	४०

पाठ्यग्रन्थ :

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समर्थानां प्रथमाद्वेत्यतो द्विरुक्तान्ता) ।

तृतीयं पत्रम् : भ्वादितः सन्नन्तान्तम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् :

(क)	भ्वादितो जुहोत्याद्यन्तम्	४०
(ख)	दिवादितः क्र्याद्यन्तम्	३०
(ग)	चुरादितो णिजन्तान्तम्	२०
(घ)	सन्नन्तप्रकरणम्	१०

पाठ्यग्रन्थ : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भ्वादितः सन्नन्तान्ता)

ज्यौतिषम्

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम् :

१. आवश्यकानां ज्यौतिषसम्बन्धिकार्याणां निष्पादनम् ।

२. व्यवहारोपयोगिपञ्चाङ्गनिर्माणे तदुपयोगे च सामर्थ्योत्पादनम् ।

३. गोलसम्बन्धिसाधारणविषयाणां क्षेत्रात्परिचयप्रदानसामर्थ्यम् ।

४. साधारणजन्मपत्रिकानिर्माणपूर्वकं तदाधारे शुभाशुभफलकथनम् ।

५. रेखागणितस्य निर्धारितसिद्धान्तानां स्थापनं तथा प्रतिपादनम् ।

६. ज्यौतिषशास्त्रसंबद्धानां व्यवहारोपयोगिविषयाणां संस्कारादीनाञ्च कृते शुभमुहूर्तप्रदानम् ।

प्रथमं पत्रम् रेखागणितं मुहूर्तशास्त्रञ्च । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) क्षेत्रमितिः (रेखागणितस्य प्रथमद्वितीयाध्यायान्तर्गतसिद्धान्तानां प्रतिपादनम्) ३०

(ख) मुहूर्तज्ञानम् (मुहूर्तचिन्तामणे : संक्रान्ति-गोचर-संस्कार-विवाहप्रकरणानामधोलिखितविषयाः) २५

१. संक्रान्तिप्रकरणम् ।

२. गोचरप्रकरणम् ।

३. संस्कारप्रकरणे-

(i) प्रथमरजोदर्शने मासनक्षत्रतिथ्यादीनां शुभाशुभत्वम् (१-३ पद्यानि) (ii) प्रथमरजस्वलायाः स्नानमुहूर्त : (४ पद्यम्) (iii) जातकर्मनामकरणयोर्मुहूर्त : (११ पद्यम्) (iv) प्रथमदन्तोत्पत्तिफलम् (१३ पद्यम्) (v) अन्नप्राशनमुहूर्तः, तत्कृते लग्नशुद्धिश्च (१७, १८ पद्ये) (vi) अन्नप्राशनलग्नानुसारेण शुभाशुभफलकथनम् (१९, २० पद्ये) (vii) कर्णविधमुहूर्तास्तत्र लग्नशुद्धिश्च (२४, २५ पद्ये) (viii) गुरुशुक्रयोर्बाल्यवार्धक्यास्तादौ वर्ज्यकर्माणि हेयदिनानि च (२६ -२८ पद्यानि) (ix) चूडाक्षरविद्यारम्भव्रतबन्धसंस्काराणां लग्ननवमांशशुद्धिपूर्वकम् शुभाशुभमुहूर्तज्ञानं तत्फलं च (२९-५३ पद्यानि) (x)उपनयने ऽनध्यायास्तिथयः (५४ पद्यम् ((xi)केशान्तसमावर्तनयोमुहूर्त : (६० पद्यम्)

४. विवाहप्रकरणे -

(i) बालवैधव्यादिदोषपरिहार : (७ पद्यम्) (ii) कन्यावरवरणमुहूर्तस्तथा वरवध्वोर्विवाहे जन्मराशितो ग्रहशुद्धिप्रकारश्च । (१० -१२ पद्यानि) (iii) विवाहविहितमासा :, विवाहार्थविविधधर्मशास्त्रीयवचनानि च (१३-१८ पद्यानि) (iv) वरवध्वोर्वर्णाद्यष्टकूटाना मेलनप्रकार : (२१-३६ पद्यानि) (v) विवाहे ग्राह्यनक्षत्राणि, पञ्चसप्तशलाकाचक्रे क्रराक्रान्तनक्षत्रदोषपरिहारश्च (५३-५६ पद्यानि) (vi) लग्ननवमांशवशाद् वरवध्वोः शुभाशुभत्वं संक्रान्तौ वर्ज्यघटिकाश्च (७४-७८ पद्यानि) (vii) विवाहे नवमांशलग्नवशाच्छुभाशुभत्वम् (८२-८९ पद्यानि) (viii) विवाहदिनात् पूर्वमावश्यकानां दलन-वण्डन-गृहाङ्गणविभूषणादिकर्मणां मुहूर्तदानम् (९४-९५ पद्ये) (ix) विवाहे लग्नेष्टकालसाधनप्रकार : (१०२ -१०४ पद्यानि)

(ग) जातकशास्त्रम् । २५

(घ) क्रियात्मकमध्ययनम् । २०

(सामान्यजन्मपत्रिकानिर्माणं , लग्नपत्रिकासाधनञ्च)

(i) पञ्चाङ्गाधारे भयातभभोगसाधनम् । (ii) ग्रहाणां स्पष्टीकरणम् । (iii) प्रथमलग्नसाधनम् । (iv) भुक्तोन-योगिनी-विंशोत्तरी-दशासाधनम् । (v) त्रिभागी-दशासाधनम् । (vi) जन्मकुण्डली-राशिकुण्डली-साधनम् । (vii) विवाह-व्रतबन्धयोर्लग्नपत्रिकानिर्माणम् ।

पाठ्यग्रन्था :

१. रेखागणितम् (१-२ अध्यायौ) - सम्पादक : - सीताराम झा ।
२. मुहूर्तचिन्तामणि : - रामदैवज्ञ :
३. लघुजातकम् - वराहमिहिराचार्य :

सहायकग्रन्था :

१. नवीन-रेखागणितम् ।
२. ज्योतिःसारशिरोमणि :
३. जन्मपत्रदीपक : ।
४. नेपालदेशीय पञ्चाङ्गम् ।

Acc. 22299 / 22311

द्वितीय-पत्रम् : रेखागगितं फलशास्त्रञ्च । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) क्षेत्रमिति : (रेखागणितस्य तृतीयचतुर्थाध्यायान्तर्गतसिद्धान्तानां प्रतिपादनम्) ३०

(ख) मुहूर्तज्ञानम् (मुहूर्तचिन्तामणेर्वधूप्रवेश-द्विरागमनाग्न्याधान-राजाभिषेकयात्रा-वास्तुगृहप्रवेश-प्रकरणानामधोनिर्दिष्टा विषया :) ३०

१. वधूप्रवेशप्रकरणम् ।

२. द्विरागमनप्रकरणम् ।

३. अग्न्याधानप्रकरणम् ।

४. राजाभिषेकप्रकरणम् ।

५. यात्राप्रकरणे -

(i) यात्राकालस्तन्मुहूर्तश्च (८, ९ पद्ये) (ii) वारनक्षत्रशूलम् (१० पद्यम्) (iii) नक्षत्रवशात् कालशूलपरिज्ञानम् (११ पद्यम्) (iv) सर्वाङ्कज्ञानम् (२४ पद्यम्) (v) घातचन्द्र-घाततिथि-घातवार-घातनक्षत्र-योगिनीनां ज्ञानप्रकार : (२७ -३१ पद्यानि) (vi) कालपाशयोगौ (३२ पद्यम्) (vii) संमुखशुक्रदोषस्तत्परिहारश्च (३७ -३९ पद्यानि) (viii) यात्रायां त्याज्यलग्नं. नौकायानञ्च (४० -४३ पद्यानि) (ix) यात्रायां लग्नशुद्धि : (५३ पद्यम्) (x) यात्रायां विजयादशम्या वैशिष्ट्यम् (७४ पद्यम्) (xi) यात्रायां चित्तशुद्धिस्तथा व्रतवन्धेन देवताप्रतिष्ठादितो गमनवर्ज्यादिनानि च । (७५-७६ पद्ये) (xii) त्रिनवमीदोष : (७९ पद्यम्) (xiii) नक्षत्रदिग्वार -तिथि-दोहदज्ञानम् (८१-८५ पद्यानि) (xiv) गमनविलम्बे वर्गक्रमेण प्रास्थानिकवस्तुनिरूपणम् (८९ पद्यम्) (xv) शुभाशंशना: (९७-१०४ पद्यानि) (xvi) अपशकुनेतिकर्तव्यतानिरूपणम् ।

६. वास्तुप्रकरणे -

(i) गृहारम्भे सूर्य-चन्द्र-गुरू-शुक्राणामस्तादिवशात्तत्तदशुभफलनिर्देशनम् (६ पद्यम्) (ii) सफलवृषवास्तुचक्रम् (१३ -१४ पद्ये) (iii) गृहारम्भे मासशुचिप्रकार : (१६ श्लो.) (iv) गृहारम्भे पञ्चाङ्गशुद्धिस्तथा खातारम्भे राहुमुखपुच्छादिज्ञानम् (१८-१९ पद्ये) (v) गृहनिर्माणलग्नस्थितिग्रहवसाद् गृहस्यालक्ष्म्यादि-युक्तत्त्वपरिज्ञानम् (२४ पद्यम्) (vi) नक्षत्रवारादिवशाद् गृहस्य धनधान्यादिप्रदायकत्वम् (२६ पद्यम्)

७. गृहप्रवेशप्रकरणम् ।

(ग) लघुपाराशरी (पाराशरीयं जातकशास्त्रम्) १०

(घ) षट्पञ्चाशिका (प्रश्नफलात्मकं ज्यौतिषम्) १०

(ङ) क्रियात्मकमध्ययनम् । २०

(i) ससन्धि - द्वादशभावसाधनम् । (ii) आयुर्दाय - साधनम् ।

(iii) भाव - नवमांश - द्वादशांश - होरा-द्रेष्काण-
त्रिंशदशाष्टवर्गकुण्डलीनिर्माणम् ।

पाठ्यग्रन्था :

१. रेखागणितम् (३-४ अध्यायौ)

२. मुहूर्तचिन्तामणि : - राम- दैवज्ञ : ।

३. लघुपाराशरी - पराशराचार्य : ।

४. षट्पञ्चाशिका - पृथुयश : ।

तृतीय-पत्रम् : करणशास्त्रं गोलपरिभाषा च । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) ग्रहलाघवं करणम् (ग्रहलाघवस्य आदितः सूर्यग्रहणान्तो भाग)

(अ) आदित : पञ्चतारास्पष्टीकरणान्तम् २५

(आ) त्रिप्रश्नाधिकार : १५

(इ) चन्द्रसूर्यग्रहणाधिकारौ । २०

(ख) गोलपरिभाषा (गोलीय-पदार्थानां क्षेत्रगतं निदर्शनम्) २०

(ग) क्रियात्मकमध्ययनम् । २०

(अ) पञ्चाङ्गानां (तिथि-वार-नक्षत्र-योग-करणानां साधनम्) ।

(आ) संक्रान्तिसाधनम् ।

पाठ्यग्रन्था :

१. ग्रहलाघवं करणम् - गणेशदैवज्ञ : ।

२. सौरार्य-ब्राह्मपक्षीय -तिथिगणितम् - केतकर : ।

३. गोलपरिभाषा - नीलाम्बर : ।

सहायकग्रन्था :

१. भास्वती -शतानन्द : ।

२. वैजयन्ती नाम पञ्चाङ्गगणितम् - केतकर :

३. गोलबोध : - नयराजपन्त ।

न्याय :

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्
नैयायिकोक्तपूर्वोत्तरव्याप्तिस्वरूपयो : पूर्वोत्तर-मीमांसा-साङ्ख्ययोग-विषयकसिद्धान्तानाञ्चावगम : ।

प्रथमं पत्रम् : न्यायवेदान्तमीमांसापरिचय : पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) व्याप्तिपूर्वपक्षप्रथम-द्वितीय-लक्षणपरिष्कार : २०
(ख) व्याप्तिपूर्वपक्षतृतीयादिपञ्चम-लक्षणपरिष्कार : २०
(ग) वेदान्तसिद्धान्तपरिचय : ३०
(घ) पूर्वमीमांसासिद्धान्तपरिचय : ३०

पाठ्यग्रन्था :

१. व्याप्तिपञ्चकमाथुरी (सम्पूर्णा)
२. वेदान्तसार : सदानन्दकृत :
३. अर्थसंग्रह : (लौगाक्षिभास्करप्रणीत:)

द्वितीयं पत्रम् : सिद्धान्तव्याप्तियोगसिद्धान्तपरिचय : पूर्णाङ्क १००

प्रकरणम्

(क) व्याप्तिसिद्धान्तलक्षणविचार : ४०
(अभावान्तार्थनिष्कर्षपर्यन्तो भाग :)
(ख) व्याप्तिसिद्धान्तलक्षणविचार : ३०
(तदवशिष्टो भाग :)
(ग) योगसिद्धान्तपरिचय: ३०

पाठ्यग्रन्थौ

१. सिद्धान्तलक्षणजागदीशी । ७०
२. योगसूत्रम् (पदचन्द्रिकोपेतम्) ३०

तृतीयं पत्रम् : अवच्छेदकत्वनिर्वचनम् तथा सांख्यसिद्धान्तपरिचय : पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) अवच्छेदकत्वविवेक : (प्रथमलक्षणम्) २५
(ख) अवच्छेदकत्वविवेक : (अवशिष्टभाग :) २५
(ग) सांख्यशास्त्रप्रयोजन-प्रमाण-विचार : २०
(घ) सांख्यप्रमेयविचार : ३०

पाठ्यग्रन्थौ

१. अवच्छेदकत्वनिरुक्तिजागदीशी । ५०
२. सांख्यतत्त्वकौमुदी ५०

साहित्यम्

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

(क) पद्यरचनाभ्यासवर्धनार्थं छन्दसामावश्यकज्ञानोपार्जनम् ।

(ख) साहित्यविषयपरिशीलनोपयोगितर्कशास्त्रज्ञानार्जनम् ।

(ग) संस्कृतभाषायां शुद्धप्राञ्जलगद्यपद्यरचनासौष्ठवोपार्जनम् ।

(घ) कालिदासादीनां काव्यरचनाध्ययनमाध्यमेन रचनाकौशलसंवर्धनमार्यसंस्कृतेः परिचयार्जनम् ।

(ङ) अर्थज्ञानोपयोगिव्युत्पत्तिसमर्जनम् ।

प्रथमं पत्रम् : गद्यपद्यकाव्याध्ययनम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् -

(क)	दशकुमारचरिताध्ययनम् ।	५०
(ख)	रघुवंशाध्ययनम्	२०
(ग)	किरातार्जुनीयाध्ययनम्	३०

पाठ्यग्रन्था :

१. दण्डिरचितदशकुमार-चरितम् (पूर्वपीठिकाया १-५ उच्छ्वासा :)

२. महाकविकालिदासकृतं रघुवंशमहाकाव्यम् (१३-१४ सर्गौ)

३. भारविरचितं किरातार्जुनीयम् महाकाव्यम् (३-५ सर्गा :)

द्वितीय-पत्रम् : नाटकानुशीलनम्, गद्यकाव्याध्ययनं च । पूर्णाङ्क : १००

(क)	नागानन्दाध्ययनम्	४०
(ख)	सुन्दरचरिताध्ययनम्	३०
(ग)	शिवराजविजयाध्ययनम्	३०

पाठ्यग्रन्था :

१. नागानन्दम् - हर्षवर्धनप्रणीतम् (संपूर्णम्)

२. सुन्दरचरितम् (१-४ अङ्का :) छविलालसूरिरचितम्

३. शिवराजविजय : (प्रथमविरामस्य ३-४ निःश्वासौ)

सहायकग्रन्थ :

१. संस्कृतसाहित्येतिहास : रामचन्द्रमिश्रप्रणीत : ।

तृतीय-पत्रम् : तर्कच्छन्द :साहित्यशास्त्राध्ययनम् ।   पूर्णाङ्क : १००

'क' समूह :

प्रकरणम्

(क)	द्रव्यादिपदार्थाध्ययनम्	२०
(ख)	अनुमानप्रमाणाध्ययनम्	२०
(ग)	उपमानशब्दप्रमाणाध्ययनम्	१०

पाठ्यग्रन्थ :

(१) तर्कसंग्रह : (न्यायबोधिनीपदकृत्यसहित :)

'ख' समूह : प्रकरणम्

(क)	शास्त्रनिर्देश : काव्यपुरुषोत्पत्तिविषयकमध्ययनम्	१५
(ख)	शिष्यप्रतिभाव्युत्पत्तिकविस्वरूपविषयकमध्ययनम्	१५
(ग)	छन्दसामध्ययनम्	२०

सगणयतिविरामादिर्नियमज्ञानं 'ग' प्रकरणे अधस्तनानां छन्दसां लक्षणोदाहरणानि-

१.	शशिवदना	२.	विद्युन्माला	३.	विद्युल्लेखा
४.	प्रमाणिका	५.	मत्ता	६.	त्वरितगति
७.	इन्द्रवज्रा	८.	उपेन्द्रवज्रा	९.	उपजाति :
१०.	शालिनी	११.	रथोद्धता	१२.	स्वागता
१३.	दोधकम्	१४.	इन्दिरा	१५.	वंशस्थम्
१६.	इन्द्रवंशा	१७.	जलोद्धतगति :	१८.	भुजंगप्रयातम्
१९.	तोटकम्	२०.	स्रग्विणी	२१.	प्रमिताक्षरा
२२.	द्रुतविलम्बितम्	२३.	कुसुमविचित्रा	२४.	मत्तमयूरम्
२५.	प्रहर्षिणी	२६.	वसन्ततिलका	२७.	मालिनी
२८.	पञ्चचामरम्	२९.	शिखरिणी	३०.	पृथ्वी
३१.	मन्दाक्रान्ता	३२.	हरिणी	३३.	शार्दूलविक्रीडितम्
३४.	सुवदना	३५.	स्रग्धरा	३६.	कुसुमस्तबकदण्डक:
३७.	हरिणप्लुता	३८.	अपरवक्त्रम्	३९.	पुष्पिताग्रा
४०.	सुन्दरी	४१.	वक्त्रम्	४२.	पथ्या
४३.	आर्या	४४.	गद्यभेदा :		

पाठ्यग्रन्था :

१. राजशेखरकृता काव्यमीमांसा (१-५ अध्यायाः)

२. गङ्गादासकृता छन्दोमञ्जरी (निर्दिष्टांशयुता)

इतिहास-पुराणम्

स्तरगतं शिक्षणोद्देश्यम् -

१. पशुपतेः पाशुपतक्षेत्रस्य च धार्मिकैतिहासिकविषयकज्ञानोपार्जनम् ।
२. विष्णुमहिमज्ञानसम्पादनं सृष्टिस्वरूपज्ञानसम्पादनं च ।
३. संक्षेपतो रामचरितपूर्वकाणां रामायणकाव्योपक्रमादिविषयाणां रामलक्ष्मणयो : पराक्रमसम्बद्धानां चरितानां च ज्ञानम् ।
४. प्राचीनाभिलेखज्ञानम् ।
५. भीष्म-द्रोण-युधिष्ठिरादिचरितज्ञानसम्पादनं धौम्यर्षेरारुण्यादिशिष्याणामादर्शचरितज्ञानं वर्णधर्मादिविषयकज्ञानोपार्जनञ्च ।
६. गण्डकी (चक्रनदी) महिमज्ञानसम्पादनम् ।
७. भूगोल - खगोलविषयकज्ञानार्जनम् ।
८. नेपालस्य प्राचीनेतिहासज्ञानप्राप्ति : ।

प्रथमं पत्रम् विष्णु-नेपाल-गण्डकीमाहात्म्यम् । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् :

(क)	मृगस्थल्यादिवर्णनम्	२५
(ख)	विष्णुमहिमादिवर्णनम्	३०
(ग)	श्रीरामचरितादिवर्णनम्	३०
(घ)	गण्डकीमाहात्म्यवर्णनम्	१५

पाठ्यग्रन्था :-

१. नेपालमाहात्म्यम् (१-१० अध्याया :)
२. विष्णुपुराणस्य प्रथमोंश : सम्पूर्ण :
३. वाल्मीकिरामायणस्य बालकाण्डे १ -११ सर्गा :
४. गण्डकीगौरवम् (सम्पूर्णम्) उमानाथपन्थी

सहायकपुस्तकानि

१. रूरूवृत्तम् - डा. टीकारामपन्थी
२. पौराणिक आख्यान - गङ्गासागर राय
३. भानुभक्तरामायण - बालकाण्ड
४. रामायणदर्पण - स्वामीब्रम्हमुनिजी

द्वितीय-पत्रम् :

श्रीरामचरितम्, महाभारतस्यादिपर्वस्थविविधोपाख्यानञ्च पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) हरिणेश्वरा (पशुपति) दिवर्णनम् । ३०

(ख) रामायणकथा (दशरथयागो रामादिजन्म च) । ३०

(ग) महाभारतीयकथा । ४०

पाठ्यग्रन्था :

१. नेपालमाहात्म्यम् (१६-२० अध्याया :)

२. वाल्मीकिरामायणस्य बालकाण्डे (१२-२० सर्गा :)

३. महाभारतस्यादिपर्वणि १-२० अध्याया :

तृतीय- पत्रम् : पौराणिकभूगोल-खगोलवर्णनं नेपालस्य प्राचीनेतिहासोऽभिलेखश्च । पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) भूगोलखगोलवर्णनम् । ३०

(ख) नेपालस्य प्राचीनेतिहास : २५

(ग(रामलक्ष्मणयोर्विश्वामित्रेण सह मुन्याश्रमगमनं ताटकावधादिकञ्च । ३०

(घ) अभिलेखविषय : १५

पाठ्यग्रन्था :

१. विष्णुपुराणस्य द्वितीयोंशः सम्पूर्ण : ।

२. वाल्मीकिरामायणस्य बालकाण्डे २१-३० सर्गा : ।

३. नेपालको ऐतिहासिक रूपरेखा - बालचन्द्र शर्मा ।

४. नेपालको आलोचनात्मक इतिहास - प्रो. ढुण्डिराज भण्डारी ।

५. चाँगुनारायणस्याभिलेख : - पाठ्याभिलेखा : ।

सहायकपुस्तकानि :

१. लिच्छविकालका अभिलेख - धनवज्र ब्रज्राचार्य ।

२. संक्षिप्तमहाभारतम् - गीताप्रेस गोरखपुर ।

३. संक्षिप्त महाभारत नेपाली अनुवाद (कुनै पनि पुस्तकको सम्बद्ध अंश)

ख वर्ग नेपाली

यसको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरू निम्न लिखित क्षमता प्राप्त गर्न सक्नेछन् -

१. नेपाली कथा, उपन्यास, निबन्ध र नाटक-एकाङ्की विधाको ऐतिहासिक विकास क्रम तथा उक्त विधाका प्रमुख प्रतिभा र तिनको निर्धारित कृतिको विभिन्न कोणबाट अध्ययन गरी सामान्य विवेचना गर्न ।

२. नेपाली भाषाको विकासक्रम, यसको वर्तमान स्वरूप तथा विशेषताको सामान्य वर्णन गर्न ।

३. नेपाली साहित्यका विभिन्न विधाको अध्ययनका लागि साहित्य तत्त्व र तत्सम्बन्धी सामान्य सिद्धान्तको वर्णन गर्न ।

प्रथमं पत्रम् : नेपाली कथा, उपन्यास, निबन्ध र कविता   पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम् :

(क) नेपाली कथा २०

(अ) नेपाली कथाको विकास क्रम

(आ) गुरुप्रसाद मैनाली र उनका निम्नलिखित कथाको विवेचना -

१. कर्तव्य २. प्रत्यागमन ३. शहीद ४. पापको परिणाम

(इ) कथाकार गोविन्द गोठाले र उनका निम्नलिखित कथाको विवेचना -

१. लक्ष्मीपूजा २. निद्रा आएन ३. औंठी ४. भय ५. कृष्णे र खुकुरी

(ई) कथाकार रमेश विकल र उनका निम्नलिखित कथाको विवेचना -

१. भञ्ज्याङ्को चौतारी २. प्रतिहिंसा ३. बिहानीपखको बत्ती

४. दुई रूपैयाँको नोट ५. सिंगारी बाखो

(ख) नेपाली उपन्यास ३०

(अ) नेपाली उपन्यासको विकास क्रम ।

(आ) उपन्यासकार लैनसिंह बाङ्देल र उनको 'माइतघर' ।

(इ) उपन्यासकार हृदयचन्द्र र उनको 'एक चिहान' ।

(ई) उपन्यासकार मोहनबहादुर मल्ल र उनको 'समयको हुरी' ।

(उ) उपन्यासकार शंकर कोइराला र उनको 'खैरेनी घाट' ।

(ग) नेपाली निबन्ध २०

(अ) नेपाली निबन्धको विकास क्रम,

(आ) प्रतिनिधि निबन्धकार र तिनका निबन्ध,

१. निबन्धकार देवकोटा र उनको 'पहाडी जीवन' निबन्ध,

२. निबन्धकार शंकर लामिछाने र उनको 'औपन्यासिक पात्र.......' निबन्ध

३. निबन्धकार ताना शर्मा र उनको 'राष्ट्रियताको ज्योति हुलाक घर' निबन्ध,

४. निबन्धकार भैरव अर्याल र उनको 'अमरावती कान्तिपुरी नगरी' निबन्ध

(ङ) हास्यव्यङ्ग्यकार भैरव अर्याल र उनको जयभुंडी ।

(१. नेता नं. एकसय एक, २. महापुरूषको संगत,

३. ब्रम्हाजीको प्रयोगशालाबाट

४. जयभुंडी बाहेकका अरू निबन्धहरू)

(घ) - नेपाली फुटकर कविता, खण्डकाव्य र महाकाव्य ३०

१. नेपाली कविताको विकास क्रम,

२. प्रतिनिधि कविका कविताहरू,
प्रश्नोत्तरी, गीतगजल, हिमाल, इच्छा, म पनि द्यौता मान्छु गरीब, ओखलढुङ्गा, सिपाही, सुख र दुःख संचित गर्छु, आमाको सपना, यस धर्तीको पानीमा, सधैं सधैं मेरो सपनामा ।

३. खण्डकाव्यकार माधव घिमिरे र उनको 'राष्ट्रनिर्माता' खण्डकाव्य ।

४. खण्डकाव्यकार देवकोटा र उनको 'मुनामदन' खण्डकाव्य ।

५. आदिकवि भानुभक्त र उनको रामायण महाकाव्य ।

पाठ्यग्रन्थ :

१. गुरु प्रसाद मैनाली, - नासो (कथासंग्रह)

२. गोविन्द गोठाले - कथासंग्रह

३. रमेश विकल - नयाँ सडकको गीत

४. लैनसिंह बाङ्देल - माइतघर

५. हृदयचन्द्र सिंह प्रधान - एक चिहान

६. मोहनबहादुर मल्ल - समयको हुरी

७. शंकर कोइराला - खैरेनीघाट

८. नेपाली गद्य संग्रह भाग २ - साझा प्रकाशन

९. भैरव अर्याल - जयभुंडी

१०. सं. ताराप्रसाद जोशी - नेपाली कविता संग्रह (भाग एक)

११. लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा - मुनामदन

१२. माधव घिमिरे - राष्ट्रनिर्माता

१३. भानुभक्त आचार्य - रामायण

सहायक ग्रन्थ :

१. राममणि रिसाल - नेपाली काव्य र कवि

२. कुमारबहादुर जोशी - कविता चर्चा

द्वितीयं पत्रम् : नेपाली नाटक भाषा तथा साहित्य परिचय पूर्णाङ्क : १००

प्रकरणम्

(क) नेपाली नाटक ३०

१. नेपाली नाटकको विकास क्रम,

२. नेपाली एकांकीको विकास क्रम ।

३. नाटककार सम र उनको 'मुकुन्द इन्दिरा' नाटक ।

४. नाटककार मल्ल र उनको 'कोही किन बर्बाद होस्' ।

५. नाटककार भीमनिधि तिवारी र उनको 'चौतारा लक्ष्मीनारायण' ।

६. निम्नलिखित एकांकीहरू

(क) घरको माया (ख) खैराती माष्टर

(ख) नेपाली भाषा ३०

१. नेपाली भाषाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

(क) भारोपेली खलक (ख) संस्कृत, प्राकृत र अप्रभंश

(ग) प्राचीन, मध्यकालीन र आधुनिक नेपाली भाषा

२. नेपाली भाषाको वर्तमान स्वरूप

(क) राष्ट्रभाषा नेपालीको भौगोलिक स्थिति

(ख) नेपालका भाषाहरू र तीसँग नेपाली भाषाको सम्बन्ध

(ग) कथ्य र लेख्य भाषाका विविध रूप

३. शिक्षा, संचार र प्रसारणको माध्यमको रूपमा नेपाली भाषा

४. नेपाली भाषाका प्रवृत्तिहरू

५. नेपाली भाषाको शब्द ढुकुटी

६. नेपाली ध्वनि परिवर्तन -
(समीभवन, विषमीभवन, अल्पप्राणीभवन, महाप्राणीभवन, अघोषीभवन र घोषीभवन)

७. अर्थ परिवर्तन (अर्थोन्नति, अर्थावनति, अर्थविस्तार, अर्थ संकोचमात्र ।

(ग) साहित्य परिचय २०

१. साहित्यको परिभाषा, हेतु र प्रयोजन

२. साहित्यका विभिन्न विधा र तिनको वर्गीकरण

३. शब्द शक्ति - अभिधा, लक्षणा र व्यञ्जना

४. रस, यसका भेद र उदाहरण

५. छन्द परिचय र निम्नलिखित छन्दका लक्षण तथा उदाहरण
आर्या, अनुष्टुप्, उपजाति, वसन्त-तिलका, मन्दाक्रान्ता, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडित, स्रग्धरा, मालिनी, झ्याउरे र गद्य कविता मात्र ।

६. निम्नलिखित अलङ्कारको लक्षण र उदाहरण- अनुप्रास, यमक, श्लेष, उपमा, उत्प्रेक्षा, दृष्टान्त, रूपक ।

(घ) नेपाली साहित्यको इतिहास २०

१. प्राचीन अभिलेख

२. नेपाली भाषाको प्राचीन वाङ्मय

३. नेपाली साहित्यको प्राथमिक काल (गद्य र पद्यका धारा एवं उपधारा)

४. नेपाली साहित्यको माध्यमिक काल (गद्य, पद्य र नाटकका धारा एवं उपधारा)

५. नेपाली साहित्यको आधुनिक काल
(कविता, कथा, उपन्यास, निबन्ध, समालोचनाका धारा एवं उपधारा तथा तिनका प्रवृत्तिहरू)

पाठ्यग्रन्थ :

१. बालकृष्ण सम - मुकुन्द-इन्दिरा
२. विजय मल्ल - कोही किन बर्बाद होस्
३. गद्य संग्रह भाग २ - साझा प्रकाशन
४. भीमनिधि तिवारी - चौतारा लक्ष्मीनारायण

सहायक ग्रन्थ :

१. बालकृष्ण पोखेल - राष्ट्रभाषा
२. व्रतराज आचार्य - हाम्रो भाषा
३. मोहन हिमांशु थापा - साहित्य परिचय
४. टंक न्यौपाने - साहित्यको रूपरेखा
५. ऋषभदेव शर्मा - काव्यमञ्जरी
६. ताना शर्मा - नेपाली साहित्यको संक्षिप्त परिचय

POLITICAL SCIENCE

Objective :

The certificate level Political Science cources intend to introduce the basic condepts and ideas of the subject to the students. It will help them prepare for the requirements of the objectives as stated at the Bachelor of Arts and Master of Arts. It is also expected manpower required by Nepal in its various aspects of life.

Paper I : Political Theory Full Marks : 100

1. Introduction to the study of Political Science; nature, scope and development in brief.
2. Civic life and citizenship, rights and duties of a citizen.
3. State : concept, elements and theories of the origin of state.
4. Sovereignty : concept, elements and types de facto and de jure.
5. Liberty and Equality : concept and classifications.
6. Law: concept and the doctrine of rule of law.
7. Democracy : Concept of democracy and theories of representation, and conditions required for the successful working of democracy.
8. Political Parties : concept and functions.
9. Organs of Government : Legislature, Executive and Judiciary.
10. Political System : Concept and functions based on Input and Output Model.

11. Concept and formation of political culture.
12. Concept of power and its elements and Authority.
13. Constitution : meaning and types (rigid, flexible, enacted and evolved)

Recommended Books

Dahal, R. - Modern Political Analysis
Johari, J. C. - Comparative Politics
Kafle, M. Prasad - Nagarik Shstrako Audhunik Siddhant
Kapoor, A. C. - Principles of Political Science
krishna, B. - Principles of Civics
Regmi, S. Chandra - Rajniti shastrako Parichaya
Pokharel, K. - Rajniti shastrako Siddhant
Shrestha, H. Lal - Rajniti Shastra.

Paper 2nd : Government & Administration of Nepal

Full Marks: 100

Group "A'

1. A brief constitutional and political Development of Nepal since 1948 A. D. (2004 B.S.)

2. The constitution of the Kingdom of Nepal 1990.
a. It's main features.
b. Directive Principles and Policies of the state.
c. Fundamental Rights.
3. Organs of the government ;
a. Executives : Council of Ministers and position of Monarchy.

b. Legislature : House of Representatives and National Council.

c. Judiciary : Supreme Court.

4. Political Parties.
5. Electoral System.

Group "b'

6. Public Administration : Meaning and Scope.
7. A brief history of Public Administration of Nepal since 1951.
8. Structure and functions of local self Government : Vikash samities at Village an Disrict levels, Municipality, and the role of local administration (CDO and DO).
9. Role of Public Service commission in Nepalese Administrative personal's Recruitment and promotion.
10. Concept of Decentralization and its importance in Nepal.

Recommended Books

Group "A"

His Majesty's government. The constitution of the Kingdom of Nepal, 1990 Booklets and other related material and Acts.

Neupane, P(ed). The Constitution and Constitutions of Nepal.

Pokhrel, Krishna. Nepalko Rajniti.

Shivakoti, Gopal. Nepalko Rajniti prashasan

Singh, Top Bahadur, Nepalko Sambidhan Ra Sambidhanik Kanoon.

Shrestha, Baishnavi, Nepalko Sambidhan Ra Prashasan.

Group "B'

Joshi, Krishna, Sarvajanik Prashasan : Adhunik Adhyayan.

Joshi, nanda Lal, Evolution of Public Administration in Nepal.

Pradhan, Prachanda, Public Administration.

Sharma, M. P. Theory and Practice of Public Administration.

Shrestha, Mangal krishan, Public Administration in Nepal.

Sthapit, Chiniya kaji, Nepalko Rajniti Ra prashasan.

OPT. ECONOMICS

Paper I : Elementary Economics and Quantitatifve Tools.

F. M. 100

Group A : Elementary Economics

1. Introduction : Definition and Subject-Matter of Economics, Basic Concepts of Goods, Utility, Value and Wealth.
2. Consumption: Meaning, Wants characteristic and Classification. Law of Diminishing Marginal Utility, Law of substitution, Law of Demand, Elasticity of Demand-Types, Price-Elasticity, Measurement of Price-Elasticity Through Total Outlay Method, cousumer's Surplus-Concept, Marshallian Approach to its Measurement.
3. Production : Meaning, Factors of Production.

a. Land : Characteristics, Laws of Returns, Application of Law of Diminishing returns of Land.

b. Labour : Characteristics, Division of Labour-concept, Merits and Demerits, Population, Malthusian and Optimum Theories.

c. Capital : Characteristics, Types.

d. Organization : Meaning, Concept and Classification of Organization.

4. Revenue and cost Curves : Concepts of Total Revenue, Average Revenue, Marginal Revenue, Total Cost, Average Cost and Marginal cost, Law of supply.

5. Exchange : Meaning, Market, Its Definition and Forms, Price Determination under Perfect Competition, Price Determination under Monopoly.

6. Distribution : Meaning, Concept of National Income.

a. Rent : Meaning, Economic and Contract Rent, Ricardian Theory of Rent.

b. Wages : Meaning, Money Wage and Real Wage, Subsistence and Wage-fund Theories.

c. Interest : Meaning, Gross and Net Interest, Classical Theory of Interest.

d. Profit : Meaning, Gross and Net Profit, Risk and Uncertainity bearing Theories of Profit.

Group "B" Quantitative Tools

1. Statistics :

a. Definition, Importance of Statistics in Economics, Collection and Tabulation of Statistical Data, Graphical and Diagramatic Representation of Data.

b. Measures of Central Tendency : Mean (Arithmetic, Geometric and Harmonic), Median, Mode, Quartile, Decile, Percentile.

2. Mathematics :

a. Law of Indices, Logarithms of Numbers, Use of Logarithims in Multiplication and Division.

b. Solution of Equations (one, two and three unknowns).

c. Trigonometrical Ratios and Values of Standard Angles.

d. Equation of a Straight Line.

<u>References</u> :

1. Aishwarya Lal Pradhananga -"Artha Sastra Ko Siddhant (I)"

2. B. P. Shrestha — " Artha Sastra Ko Ruprekha"
3. D. N. Elhance — "Fundamentals of Statistics"
4. Das and Mukherjee — "Trigonometry"
5. G.D. Pant — "Coordinate Geometry"
6. K.K. Dewett — "Elementary Economic Theory"
7. N. M. Singh — "Principles of Economics"
8. Ram Pd. Rajbahak — "Artha Sastra Ko Siddhant"
9. S. P. Gupta — "Elementary Statistics"
10. Stafford — "Mathematics for Economics"
11. Manik Ratna Tamrakar — "Arthasastrako Siddhanta: Ek Parichaya"

PaperII:Money, Banking, Public Finance, International Trade and Nepalese Economy F. M. 100

Group A : Money, Banking, Public Finance and International Trade.

1. **Money**

Meaning, Kinds- Metallic and Paper Money, Importance and functions of Money, Qualities of Good Money, Grasham's Law, Value of Money- Quantity Theory of Money (Transactions Approach Only) ; Simple Index Numbers ; Meaning of Inflation and Deflation.

2. **Banking**

Defination Types, functions of central and Commercial Banks, . Credit Instrument Cheques. Traveller's Cheque, Bill of Exchange, Treasury Bonds, Letter of Credit and Promisory Note.. Debenture/

3. **Public Finance**

a. Distinction between Public and Private Finance.

I. Revenue : Sources of Public Revenue.

II. Tax : Meaning; Types - Direct and Indirect Taxes; Merits and Demertis of direct and Indirect Taxes, Meaning of Progressive,

Regressive, Degressive and Proportional Taxes, Cannons of Taxation.

4. **Public Expenditure**
   Classification and Cannons of Public Expenditure.
5. **Budget** Meaning only.
6. **International Trade**
   Difference between Internal and International Trade, Causes of International Trade, Meaning of balance of Trade and Balance of Payments, Argument for and Against Free Trade and Protection.

Group B : Nepalese Econmy

1. Topography and Environment.
2. Natural Resources: Importance and Existing Position of forest, Minearal and Water Resource.
3. Human Resources: Structure of Population-Size, Sex, age according to Latest Census, Density and Distribution (Mountain, Hill and Terai).
4. Agriculture : Importance, Problems, Production of some Cereal and Cash Crop- Paddy, wheat, Maize, Millet, Potato, Sugar Cane, Jute, Tea and Tobacco (Geographical distribution, Area under cultivation, Total Production and Productivity).
5. Irrigation : Importance, Methods and Area under Irrigation.
6. Rural Indebtedness: Nature and Gauses.

7. Land- Reform : Land Tanure System(Birta, Raiker, Guthi and Kipat), Objectives and Features of Land Act 2021 (1964).
8. Industry :
a. Importance and Problems of Large, Small and Cottage Industries.
b. Current Position of the Organised Industries (Jute, sugar, Cigarette and Match).
c. Tourism - Importance Only.
9. Infrastructure
a. Transports: Importance of Transport, Current Position of Road, Air, Ropeway and Railway.
b. Communication: Importance of Communication, Current Position of Postal Service and Telecommunication.
10. Foreign Trade - Composition and Direction.
11. Banking in Nepal- Functions of Nepal Rastra Bank and Commercial Banks.
12. Government Finance- Sources of Revenue and Classification of Expenditure of HMG/Nepal.
13. Planning: Historical Background, Objectives and Priorities of Current Plan.

References :

1. A. L. Pradhanang - "Arthashastra Ko siddhant (II)
2. Amrit Man Shrestha - "Nepal Ko Artha Shastra Parichaya"
3. B. P. Shrestha - "An Introduction to Nepalese Economuy"
4. Nepali Artha Sahitya -"Economice Instruction Committee Publication", P. N. Campus, Pokhara.
5. R. R. Saha -" Nepal Ko Adhunik Arthashastra", Prakasan Kendra, Janakpur."

'ख' वर्ग गणित

उत्तरमध्यमा तहको गणित विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा संस्कृत माध्यमिक विद्यालयहरूबाट उत्तीर्ण भई अध्ययन गर्न आउने छात्रछात्राहरूको विश्वविद्यालयमा समानस्तरमा निर्धारित पाठ्यक्रमलाई समेत ध्यानमा यसको पूर्वाधार (Pre-rquisite) पूर्वमध्यमा तहको अनिवार्य गणित मानिएको छ ।

प्रथम पत्र : गणित प्रथम Mathematics I पूर्णाङ्क : १००

खण्ड 'क' बीजगणित (Algebra)

Complex numbers and polynomial equations and determinants; system of linear equations and inequalities.

खण्ड 'ख' निर्देशांक ज्यामिति (Coordinate Geometry)

Reactangular coordinates and locus, straight lines; pair of straight lines.

खण्ड 'ग' त्रिकोणमिति (Trigonometry)

Measurement of angles; trigonometric ratios and identities; basic trigonometric formulas (Trigonometric ratios of sums, multiple and submultliple angles), Trigonometric equations, properties of a triangle: inverse circular functions.

खण्ड 'घ' समुच्चय तथा चलन कलन Sets and calculus

Setsand functions; limits and continuity, derivatives, Antiderivatives.

द्रष्टव्य : खण्ड 'क', 'ख', 'ग', र 'घ' बाट क्रमशः ३, ३, ३, र ४ गरी १३ प्रश्नहरू सोधिनेछन् र प्रत्येक खण्डबाट दुई दुई प्रश्न गरी जम्मा ८ प्रश्नको उत्तर दिनुपर्नेछ । प्रत्येक प्रश्नमा दुई खण्ड हुनेछन् । सबै प्रश्नहरू समान अंकका हुनेछन् ।

द्वितीय पत्र : गणित द्वितीय (Mathematics II) पूर्णाङ्क : १००

खण्ड 'क' बीजगणित (Algebra)

Sequence and series, simple partial fractions; permutation & combination, binomial theorem, exponential and logarithmic series.

खण्ड 'ख' निर्देशांक ज्यामिति तथा सदिश परिमाण (coordinate geometry & Vectors) Circle, parabola, coordinates in 3-space palane in 3-space, vector algebra.

खण्ड 'ग' चलन कलन (Calculus)

Derivatives, antiderivatives & their applications.

खण्ड 'घ' Mechanics or Statistics

Mechanics :

Basic concepts of mechanics; composition and resolution of forces; parallel forces, moments and couples, uniform and uniformly accelerated motion; laws of motion and applications; conservation of energy and momentum.

or

Statistics :

Frequency distributions, graphs and diagrams, measures of central tendency; measures of dispersions; skewness and kurtosis, simple concepts of probability; correlation and regression.

द्रष्टव्य : खण्ड 'क', 'ख', 'ग', र 'घ' बाट क्रमशः २, ४, २, तथा ५ गरी जम्मा १३ प्रश्नहरू सोधिनेछन् । खण्ड 'क' र 'ग' बाट एक एक प्रश्न तथा 'ख' र 'घ' बाट दुई दुई प्रश्न अनिवार्य तथा बाँकी दुई जुनसुकै खण्डबाट गरी जम्मा ८ प्रश्न हल गर्नुपर्नेछ । सबै प्रश्नहरू समान अंकका हुनेछन् ।

'ख' वर्ग गणित

उत्तरमध्यमा तहको गणित विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा संस्कृत माध्यमिक विद्यालयहरूबाट उत्तीर्ण भई अध्ययन गर्न आउने छात्रछात्राहरूको विश्वविद्यालयमा समानस्तरमा निर्धारित पाठ्यक्रमलाई समेत ध्यानमा यसको पूर्वाधार (Pre-rquisite) पूर्वमध्यमा तहको अनिवार्य गणित मानिएको छ ।

प्रथम पत्र : गणित प्रथम Mathematics I पूर्णाङ्क : १००

खण्ड 'क' बीजगणित्त (Algebra)

Complex numbers and polynomial equations and determinants; system of linear equations and inequalities.

खण्ड 'ख' निर्देशांक ज्यामिति (Coordinate Geometry)

Reactangular coordinates and locus, straight lines; pair of straight lines.

खण्ड 'ग' त्रिकोणमिति (Trigonometry)

Measurement of angles; trigonometric ratios and identities; basic trigonometric formulas (Trigonometric ratios of sums, multiple and submultliple angles), Trigonometric equations, properties of a triangle: inverse circular functions.

खण्ड 'घ' समुच्चय तथा चलन कलन Sets and calculus

Setsand functions; limits and continuity, derivatives. Antiderivatives.

द्रष्टव्य : खण्ड 'क', 'ख', 'ग', र 'घ' बाट क्रमशः ३, ३, ३, र ४ गरी १३ प्रश्नहरू सोधिनेछन् र प्रत्येक खण्डबाट दुई दुई प्रश्न गरी जम्मा ८ प्रश्नको उत्तर दिनुपर्नेछ । प्रत्येक प्रश्नमा दुई खण्ड हुनेछन् । सबै प्रश्नहरू समान अंकका हुनेछन् ।

द्वितीय पत्र : गणित द्वितीय (Mathematics II) पूर्णाङ्क : १००

खण्ड 'क' बीजगणित (Algebra)

Sequence and series, simple partial fractions; permutation & combination, binomial theorem, exponential and logarithmic series.

खण्ड 'ख' निर्देशांक ज्यामिति तथा सदिश परिमाण (coordinate geometry & Vectors) Circle, parabola, coordinates in 3-space palane in 3-space, vector algebra.

खण्ड 'ग' चलन कलन (Calculus)

Derivatives, antiderivatives & their applications.

खण्ड 'घ' Mechanics or Statistics

Mechanics :

Basic concepts of mechanics; composition and resolution of forces; parallel forces, moments and couples, uniform and uniformly accelerated motion; laws of motion and applications; conservation of energy and momentum.

or

Statistics :

Frequency distributions, graphs and diagrams, measures of central tendency; measures of dispersions; skewness and kurtosis, simple concepts of probability; correlation and regression.

द्रष्टव्य : खण्ड 'क', 'ख', 'ग', र 'घ' बाट क्रमशः २, ४, २, तथा ५ गरी जम्मा १३ प्रश्नहरू सोधिनेछन् । खण्ड 'क' र 'ग' बाट एक एक प्रश्न तथा 'ख' र 'घ' बाट दुई दुई प्रश्न अनिवार्य तथा बाँकी दुई जुनसुकै खण्डबाट गरी जम्मा ८ प्रश्न हल गर्नुपर्नेछ । सबै प्रश्नहरू समान अंकका हुनेछन् ।

OPTIONAL ENGLISH

Level objectives

The course has the follwing aims :

I To provide a general foundation in the study of English literature.

II To help the students understand and appreciate English literary texts;

III To introduce all the major literary genres and their feature in terms of language, style and the treatment of motives.

IV To enable the students to read literature with insight and to acquire some basic knowledge about English literary tradition in order to appreciate literature as human activity.

Course Description

The course is divided into four broad literary genres: essay, fiction, poetry and drama. A history of English literature is introduced as a survey course that spans a period of English literature from the beginning to the present.

PAPER I: PROSE F. M. 100

ESSAY 35 Marks.

Prescribed Text .

Dhar, K. L. ed. A miscellany of Prose, India : Vani Educational Books, 1983.

The following topics:

F. Bacon, "Of Studies"

J. Swift, "Episode of the spider and the Bee"

C. Lamb, " A Bachelor's Complaint of the Behaviour of Married People"

Mahatma Gandhi, "Message of Gita"

A. Hoxley, "Selected Snobberies"

S. Radhakrishnan, "Science and Religion"

B. Russel, "The functions of a Teacher"

SHORT STORY 35 Marks.

Prescribed Text : Sashikumar J. and Paul Gunashekar, ed. Spectrum,Hyderabad : Orient Longmen, 1977.

The Following topics

Ski, "Fur"

Emile Gaboriau, "The Accursed House"

E. Hemingway, "A Day's Wait"

Chinua Achebe, "Marriage is a Private Affair'

Gorky, " The Mother of a Tritor"

Maugham, "The Verger"

Morley Callaghan, "The Snob"

NOVEL 30 Marks

Prescribed Text;

George Orwell, Animal Farm

PAPER II :

POETRY, DRAMA, AND HISTORY F. M. 100

Poetry 30 Marks.

Prescribed Text :

Sheppard, L/E.A, Ec, A pageant of Poems, Delhi Orient Longmen : 1977.

The following poems

W. Shakespeare, All the World's a Stage'

William Blake, "The Tyger"

Lord Byron, "Sonnet on chillon"

John Keats, "Ode to a Nightingale"

Lord Tennyson, "The splendour Falls"

Robert Browning, "My Last Duchess'

Thomas hardy, "To an Unborn Pauper Child"

Robert Bridges, "Nightingales"
De la mare, "Voices"
John masefield, "Up on the Down"
D. H. Lawrence "The Whatever Man Makes"
Jhon Betjeman, "Youth and Age on Beaulieu River, Hants"
W.H.Auden, "The Unknown citizen"
Ted Hughes, "The Jagur"
Sylvia Plath, "Mirror"

Drama 30 Marks

Prescribed Text

Shakespeare, Romeo And Juliet.

History of English Literature 40 Marks

Prescribed Text

Theorpley, G. C. and G. Roberts, An outline of English Literature, Essex : Longman, 1984.

Question Format :

Paper I : Prose

A Miscellany of Prose (35 marks) :

2 Explanations carrying 15 marks :

and Short and / or long answer questions carrying 20 marks.

Spectrum (35 Marks) :

2 explanations questions carrying 15 marks :

and long and/ or short answer questions carrying 20 marks.

Animal Farm (30 marks) :

2 Explanations carrying 10 marks

long and/ or short answer questions carrying 20 marks.

Paper II: POETRY, DRAMA, AND HISTROY

A PAGEANT OF POEMS (30 Marks) :

2 Explanations carrying 10 marks :

long and/or short answer questions carrying 20 marks.

Romeo and juliet (30 marks) :

2 Explanations carrying 10 marks :

long and/or answer questions carrying 20 marks.

An outline of English Literature (40 marks) :

Periods (15 marks) : e. g. Old English Literature, Middle English Literature; at Books and /or authors (20 marks) : e. g. The canterbury Tales, T. S. Eliot, etc.

Literary Terms (5 marks): from the glossary, e.g. alliteration simile, etc.

ऐच्छिक हिन्दी

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

हिन्दी भाषा के व्याकरणिक प्रक्रियाका सामान्य ज्ञान एवं हिन्दी साहित्यका परिचयात्मक अध्ययन ।

प्रथमं पत्रम् : काव्य, नाटक, भाषाज्ञान | पूर्णाङ्क : १००

(क) काव्य संकलन : ४०
(समीक्षात्मक, २४, व्याख्यात्मक १६)

(ख) नाटक ३०
(समीक्षात्मक २०, व्याख्यात्मक १०)

(ग) भाषाज्ञान (रचना और व्याकरण) ३०

पाठ्यपुस्तकें :

(१) काव्य-धारा-सं परमानन्द गुप्ता प्रकाशक, नेशनल पब्लिशिंग हाउस २३ दरियागंज नयाँ दिल्ली ।
निर्धारित अंश - आधुनिक काव्य खण्ड से. : १, २, ४, ५, ६, ७, ९, १०, १३, १५ संख्यक ।
प्राचीन काव्य खण्ड से : १, ३, ४, ५, ७ संख्यक कवि तथा कविताए ।

अध्ययनक्रम :
हिन्दी भाषा एवं साहित्य के विकासका सामान्य परिचय, कविपरिचय, कृतियोंका सारांश, काव्यगत विशेषतायें, व्याख्या आदि ।

२. अमृतपुत्री - हरिकृष्ण प्रेमी ज्ञान भारती, दिल्ली ११०००७ अध्ययन क्रम : हिन्दी नाटककी उत्पत्ति तथा विकास, प्रस्तुत नाटक और नाटककारका परिचय, कथा सारांश, अंकोंका विशेष अध्ययन, व्याख्या, नाटकीय विशेषतायें और चरित्र चित्रण ।

३. भाषा शिक्षण- इसमे दों तरह के प्रश्न होंगे-
(क) व्याकरण के सैद्धान्तिक प्रश्न :
निधारित अंश - उपसर्ग, प्रत्यय, काल, कारक तथा लिंग ।
(ख) रचना सम्बन्धी प्रश्न :
निर्धारित अंश - शब्द शुद्धि, वाक्य शुद्धि, लोकोक्ति एवं मुहावरे तथा पत्र लेखन अभ्यास ।

अभिशंसित ग्रन्थ :

(१) आधुनिक हिन्दी व्याकरण और रचना - डा. वासुदेव नन्दन प्रसाद भारतीभवन, पटना

द्वितीयं पत्रम् : गद्य, बोध, अनुवाद पूर्णाङ्क : १००

(१) गद्य की विभिन्न विधाओं के अध्ययन में कथा, साहित्य विरात्मक निबन्ध, संस्मरण, एकांकी, व्यंग्य, रेखाचित्र, ललित निबन्ध संक्षिप्त एवं प्रमुख रचनाऔंका अध्ययन अपेक्षित है । इसकेसाथ ही उपन्यासका अध्ययन भी ज्ञान वर्द्धनके लिये आवश्यक जानकार पाठ्यक्रममें एक उपन्यास भी अभिशंसित किया हे । इसमे उपन्यास साहित्यकी उत्पति एवं विकास, महत्व तथा प्रस्तुत उपन्यासकी विशेषतायें आदिका संक्षिप्त ज्ञान आवश्यक है । उपन्यासकी शैली, चरित्र चित्रण तथा समीक्षा के साथ पंक्तियोंकी व्याख्या भी अध्ययन मे अपेक्षित है । ४० अंक
(२४ आलोचनात्मक, १६ व्याख्यात्मक)

निर्धारित पुस्तकें :-

(१) गद्य-प्रवाह - सं. राम खेलावन राय, सियाराम तिवारी, विकास पब्लिसिंग हाउस प्रा. लि. नई दिल्ली ११०००२

निर्धारित अंश

(क) साहित्य क्या है ? - श्याम सुन्दर दास
(ख) श्रीमती महादेवी बर्मा - राम कुमार बर्मा
(ग) संघमित्र - रामबृक्ष वेनीपुरी
(घ) क्लोप्टामेंनिया - पारूकान्त देसाई
(ङ) अलांपी दीन - महादेवी बर्मा
(च) बूटी काकी - प्रेमचन्द्र
(छ) आपने मेरी रचना पढी - हजारी प्र. द्विवेदी
(ज) तीन लघु कथायें - रामेश्वरनाथ तिवारी

(२) मानसके हंस - अमृतलाल नागर ३० अंक
(छात्र संस्करण प्रकाशक - राजपाल एण्ड सन्स, दिल्ली)
(समीक्षात्मक २०, व्याख्यात्मक १०)

(३) बोध :
उद्धृत अपठित गद्यांश के आधार पर पुछे गये प्रश्नों के उत्तर २० अंक

(४) संस्कृत से हिन्दीमें अनुवाद १० अंक ।

अभिशंसित पुस्तक :

(१) आधुनिक हिन्दी व्याकरण और रचना - डा, वासुदेव नन्दन प्र, भारती भवन, पटना

ख वर्ग मैथिली

स्तरगतविषयशिक्षणोद्देश्यम्

मैथिली भाषा में प्राचीन एवं मध्यकालीन गद्य-पद्य अध्ययन करा एवँ मैथिली भाषा व्याकरण की समुचित ज्ञान क संगही भाषा लेखन शैली विषय मे पटुतार्थ परिपाटी क संगही भाषा शुद्धता पर जोर देव अनिवार्य अछि । लेखनक ज्ञान भाषा परिष्कृत रूप परिचय कराएव अनिवार्य अछि ।

प्रथम-पत्रम् : मैथिली पद्य, रूपक एवं लिपि — पूर्णाङ्क : १००

१. मैथिली पद्य — ५०

(क) मैथिली प्राचीन गीत सं निर्धारित अंश -

१. विद्यापति पद संख्या - १, ७, २१, २३, २५, २९, ३२, ३३, ३७, ५७, ९०, १०१

२. लोचन - १, ४, १३५

३. गोविन्ददास - १४१, १४५, १५१

४. लोचन

(ख) कवि सिद्धिनरसिंह मल्ल सं प्रथम ५ गीत ।

(ग) मैथिली अभिलेख गीतामाला सं प्रथम ५ गीत ।

(घ) कविता कलाप सं निर्धारित कवि -

१. सीताराम झा	२. आरसी प्रसाद सिंह
३. डा. जयमन्त मिश्र	४. मात्री
५. डा. धीरेन्द्र	६. डा. रामदेव झा
७. सुमन जी	८. डा. किरण जी
९. मधुप	१०. किसुन जी
११. अमर जी	१२. भुवनेश्वर पाथेय
१३. तन्त्रनाथ झा	१४. कविशेखर बद्रीनाथ झा

२. मैथिली रूपक — ४०

(क) मैथिली नाटक ।

(ख) मैथिली एकाङ्की ।

मैथिली एकाङ्की संग्रह सं निर्धारित एकाङ्कीकार -

१. कुमार गंगानन्दसिंह

२. प्रा. हरिमोहन झा ।
३. तन्त्रनाथ झा ।
४. रमानाथ झा ।
५. प्रा. शैलेन्द्रमोहन झा ।
५. डा. धीरेन्द्र झा ।
७. सुधांशु शेखर चौधरी ।
८. अमर जी ।
९. डा. किरण ।
१०. मल्ल गिया ।
३. लेखन लिपि । १०

पाठ्यग्रन्था :

१. मैथिली प्राचीन गीत - रमानाथ झा, अनन्त प्रकाशन दरभंगा ।
२. कवि सिद्धिनरसिंह मल्ल - सं, शैलेन्द्र मोहन झा ।
३. मैथिली अभिलेख गीतमाला - सं डा जयमन्त मिश्र, मैथिली अकादमी, पटना ।
४. कविता कलाप - सं शंकरकुमार झा, मैथिली साहित्य परिषद, दरभंगा
५. कोन महक नाम रख नै एकर - काशीनाथ झा 'किरण'
६. एकाङ्की संग्रह - सं श्री सुरेन्द्र झा सुमन पद्मश्री सुधांशु शेखर चौधरी मैथिली अकादमी, पटना ।

सन्दर्भग्रन्था :

१. विद्यापति क काव्य साधना - डा. विश्वेश्वर मिश्र
२. महाकवि विद्यापति - डा. विश्वेश्वर मिश्र
३. मैथिली साहित्यक इतिहास - सं रामकृष्ण झा 'किसुन'
४. मैथिली साहित्यक इतिहास - दुर्गानाथ झा श्रीश
५. मैथिली कवि दर्शन - डा. व्यथित, भारती पुस्तक केन्द्र, दरभंगा
६. मैथिली साहित्यक रूपरेखा - डा वासुकिनाथ झा
७. मैथिली नाटक उद्भव ओ विकास - डा. लेखनाथ झा, पटना
८. मैथिली नाटक उद्भव ओ विकास - प्रतापनारायण झा, चेतना समिति पटना
९. संचयमिता - मध्यम पाण्डव, वैदेही पुस्तक भण्डार
१०. मैथिली प्रथम पुस्तक - जीवनाथ राय पुस्तक भण्डार
११. मैथिली वर्ण परिचय - विश्वनाथ झा ग्रन्थालय, दरभंगा

द्वितीय - पत्र : गद्य साहित्य, व्याकरण एवं निबन्ध पूर्णाङ्क : १००

१. गद्य साहित्य ६०

(क) मैथिली उपन्यास - दूध फूल

(ख) मैथिली कथा- कथा संग्रह सं निर्धारित अंश -

१. कुमार गंगानन्द सिंह
२. प्रा. हरिमोहन झा
३. लक्ष्मीपति सिंह
४. चन्द्रनाथ मिश्र अमर
५. काञ्चीनाथ झा किरण
६. डा. वज्र किशोर वर्मा मणिपद्म
७. सुधांशु शेखर चौधरी
८. ललित
९. रामकृष्ण झा, 'किसुन'
१०. डा. धीरेन्द्र झा
११. प्रभास कुमार चौधरी

२. मैथिली व्याकरण २० अंक

१.	संधि	२.	संज्ञा	३.	सर्वनाम,
४.	विशेषण	५.	वचन	६.	क्रिया
७.	काल,	८.	कारक	९.	समास
१०.	तद्धित	११.	कृदन्त		

रचना

१. विपरीतार्थक शव्द	२. पर्यायवाची शब्द	३. अनेक शब्द एकशब्द
४. शव्दयुग्म	५. लोकोक्ति	६. मोहवारा
७. वाक्यरचना	८. संक्षेपण	९. पत्र लेखन

३. मैथिली निबन्ध लेखन २०

(क) मैथिली गद्य साहित्यक सामान्य परिचय ।

(ख) मैथिली उपन्यास साहित्यक परिचय ।

(ग) निर्धारित उपन्यास लेखकक ऐतिहासिक एवं साहित्यिक परिचय ।

(घ) निर्धारित उपन्यास तथा वस्तु, चरित्र-चित्रण, सारांश, व्याख्या तथा समालोचना ।

(ङ) निर्धारित कथाकार लोकनिक ऐतिहासिक एवं साहित्यिक परिचय ।

(च) निर्धारित कथा वस्तु, चरित्र-चित्रण, सारांश, व्याख्या एवं समीक्षा ।

(छ) मैथिली व्याकरण सं निर्धारित प्रकरण समूहक सामान्य परिचय एवं प्रयोग ।

(ज) निबन्ध लेखनक अभ्यास ।

पाठ्यग्रन्थ ।

१. दूध, फूल, रमानन्द रेणु ।

२. कथा संग्रह, सं, डा. अमरेश पाठक, श्री मोहन भारद्वाज, मैथिली अकादमी, पटना ।

सन्दर्भग्रन्थ

१. मैथिली उपन्यासक अध्ययन - डा. अमरेश पाठक पटना ।

२. मैथिली उपन्यास एवं उपन्यासकार - भूपेन्द्र कुमार चौधरी ग्रन्थालय प्रकाशन दरभंगा ।

३. उपन्यासकला - विनोद शंकर व्यास, भारती भवन, इलाहवाद ।

४. मैथिली साहित्यक इतिहास - डा. श्रीश ।

५. मैथिली साहित्यक रूपरेखा - सं वासुकिनाथ झा चेतना समिति, पटना

६. मैथिली व्याकरण और रचना - पं युगेश्वर झा, भारतीय भवन पटना

७. मिथिला भाषा प्रकाशन - रमानाथ झा, दयाला पुस्तक भण्डार दरभंगा

८. मैथिली निबन्ध पीयूष - डा. व्यथित शारदा प्रकाशन भागलपुर

९. मैथिली निबन्धावली - डा., व्यथित भारती भवन पटना ।

शुल्क - विवरण

परीक्षा शुल्क :

नियमित परीक्षार्थीका लागि

तह	प्रत्येक खण्ड	प्रतिपत्र
उत्तरमध्यमा	४० /-	१० /-
शास्त्री	५० /-	१५ /-
आचार्य	७५ /-	२५ /-

स्वतन्त्र परीक्षार्थीहरूका लागि

उत्तरमध्यमा	१०० /-	२५ /-
शास्त्री	१५० /-	३५ /-
आचार्य	२०० /-	५५ /-
डाँक खर्च (स्वतन्त्र परिक्षार्थीहरूका लागि मात्र)		६ /-

नियमित तथा स्वतन्त्र परीक्षार्थीहरूका लागि

विश्वविद्यालय दर्ता शुल्क	३५ /-
ट्रान्सकृप्ट शुल्क	१५ /-
" अंग्रेजी प्रति शुल्क	१५ /-
प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि	२५ /-
लब्धांकको प्रतिलिपि	१५ /-
विश्वविद्यालय पुन : दर्ता शुल्क	३५ /-
प्रवेशपत्रको प्रतिलिपि शुल्क	१० /-
केन्द्र परिवर्तन शुल्क	५० /-
अस्थायी प्रमाणपत्र शुल्क	२५ /-
सक्कल प्रमाणपत्र (शास्त्री, आचार्य तथा विद्यावारिधि तहको लागिमात्र)	५० /-
प्रव्रजन (माइग्रेशन) प्रमाणपत्र शुल्क	४० /-
आव्रजन (इमिग्रेशन शुल्क)	२० /-
चारित्रिक प्रमाणपत्र शुल्क	१० /-
पुनर्योग प्रतिपत्र शुल्क	३५ /-

Acc. 22399
22311

जन्ममिति सच्याउने शुल्क	३५ /-
नाम, थर सच्याउने शुल्क	३५ /-
स्थायी ठेगाना सच्याउने शुल्क	२५ /-
परीक्षा आवेदन पत्र	५ /-
केन्द्र शुल्क	१० /-
स्थानान्तरण प्रमाणपत्र शुल्क	२५ /-
प्रत्येक शैक्षिक प्रगति विवरण (ट्रान्सकृप्टको) प्रतिलिपि शुल्क	२० /-
परीक्षा विलम्ब शुल्क	२५ /-

प्रत्येक खण्डमा प्रवेश हुँदा लाग्ने शुल्क

विद्यापीठ प्रवेश शुल्क	१५ /-
पुस्तकालय तथा वाचनालय शुल्क	१५ /-
खेलकूद वार्षिक शुल्क	१५ /-
परिचय पत्र शुल्क	५ /-
परिचयपत्र प्रतिलिपि शुल्क	१० /-
छात्रकल्याण (वार्षिक) शुल्क	१० /-
यूनियन शुल्क वार्षिक	१० /-
पुस्तकालय धरौटी	
उत्तरमध्यमा	१०० /-
शास्त्री	१५० /-
आचार्य	२०० /-
अनुसन्धान	३०० /-
	प्रतिखण्ड
विशिष्ट परीक्षा शुल्क	
उत्तरमध्यमा	रू. ५० /-
शास्त्री	रू. ७५ /-